

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

ZADANIA I ROLA NAUCZYCIELA PSYCHOLOGA/ NAUCZYCIELKI PSYCHOLOŻKI W PRZEDSZKOLU, SZKOLE I PLACÓWCE

Rekomendacje

Departament Edukacji Włączającej

telefon: +48 22 34 74 228

adres email: sekretariat.dew@men.gov.pl

Spis treści

Podstawy prawne działań nauczycieli/nauczycielek psychologów/ nauczycielek psycholożek	3
Czas pracy nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki	4
Zadania psychologa/ psycholożki w przedszkolu, szkole i placówce	4
Zadanie 1: Prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia/uczennicy i jego uczestnictwo w życiu przedszkola/szkoły/placówki	5
Zadanie 2: Diagnozowanie sytuacji wychowawczych w przedszkolu/szkole/placówce, w celu rozwiązywania problemów wychowawczych stanowiących barierę i ograniczających aktywne i pełne uczestnictwo ucznia/uczennicy w życiu przedszkola/szkoły/placówki.	8
Zadanie 3: Udzielanie dzieciom/uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formach odpowiednich do rozpoznanych potrzeb	9
Zadanie 4: Podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, w tym wzmacniania zdrowia psychicznego	13
Zadanie 5: Minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz inicjowanie różnych form pomocy w środowisku przedszkolnym, szkolnym i pozaszkolnym uczniów.	15
Zadanie 6: Inicjowanie i prowadzenie działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych	18
Zadanie 7: Pomoc rodzicom i nauczycielom/nauczycielkom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień uczniów	22
Zadanie 8: Wspieranie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów/ specjalistek w realizacji zadań:.....	23
Inne zadania i obowiązki nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki	26
Tajemnica zawodowa.....	28
Zajęcia i czynności związane z przygotowaniem się do zajęć, samokształceniem i doskonaleniem zawodowym.....	29
Załączniki do materiału:	31

1. Standardy ochrony małoletnich	31
2. „Szkoła dostępna dla wszystkich” ACCESSIBLE SCHOOL FOR ALL (ASA)	31
3. Oferta szkoleń i materiały i informacyjno-edukacyjnymi proponowane przez wykonawców projektów zleczanych do realizacji przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.....	33
4. Program: "Działaj, Rozmawiaj!" „Wolontariat na rzecz wsparcia rówieśniczego w ochronie zdrowia psychicznego uczniów”	33
5. Wizytatorzy do spraw edukacji włączającej w kuratoriach oświaty	34

Podstawy prawne działań nauczycieli/nauczycielek psychologów/ nauczycielek psychologów

- 1) Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2024 r. poz. 737, z późn. zm.), zwana dalej „ustawą –Prawo oświatowe”;
- 2) Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2024 r. poz. 986, z późn. zm.), zwana dalej „ustawą – Karta Nauczyciela”;
- 3) Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz. U. z 2019 r. poz. 1026), zwana dalej „ustawą o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów”;
- 4) Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2023 r. poz. 1939, z późn. zm.);
- 5) Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164, z późn. zm.);
- 6) Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. z 2024 r. poz. 978, z późn. zm.);
- 7) Ustawa z dnia 12 kwietnia 2019 r. o opiece zdrowotnej nad uczniami (Dz. U. z 2019 r. poz.1078).
- 8) Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz. U. z 2024 r. poz. 560, z późn. zm.), zwana dalej „ustawą o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich”;
- 9) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2023 r. poz. 1798), zwane dalej „rozporządzeniem w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej”;
- 10) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 2499);
- 11) Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2022 r. w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz przez nauczycieli/nauczycielek poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz nauczycieli/nauczycielek: pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów, terapeutów pedagogicznych i doradców zawodowych (Dz. U. poz. 1610), zwane dalej „rozporządzeniem w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami lub wychowankami”;
- 12) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2020 r. poz. 1309);
- 13) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2024 r. poz. 50), zwane dalej „rozporządzeniem w sprawie prowadzenia dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji”;
- 14) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2020 r. poz. 1449);
- 15) Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2024 r. poz. 453).

Czas pracy nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

Zgodnie z ustawą - Karta Nauczyciela, w ramach zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami/uczennicami lub wychowankami albo na ich rzecz, nauczyciel psycholog/ nauczycielka psycholożka prowadzi zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze. Ponadto do obowiązków nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki należy również: prowadzenie innych zajęć i czynności wynikających z zadań statutowych szkoły, uwzględniających potrzeby i zainteresowania uczniów oraz zajęć i czynności związanych z przygotowaniem się do zajęć, samokształceniem i doskonaleniem zawodowym¹.

Obowiązkowy tygodniowy wymiar zajęć nauczycieli/nauczycielek specjalistów/ nauczycielek specjalistek (tzw. „pensum”) ustala organ prowadzący szkołę lub placówkę, z zastrzeżeniem, że dla nauczycieli/nauczycielek psychologów/ nauczycielek psycholożek wymiar ten nie może przekraczać 22 godzin. Liczba godzin zajęć prowadzonych bezpośrednio z dzieckiem/ucznieniem/uczennicą lub na jego rzecz stanowi wymiar pensum nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki². Co do zasady jednak wszyscy nauczyciele/nauczycielki są obowiązani pracować do 40 godzin tygodniowo³.

W niniejszych zaleceniach wskazano, jaki rodzaj i zakres działań należy realizować, aby wypełnić treść zadań psychologa/ psycholożki zawartych w przepisach prawa oświatowego, a w szczególności rozporządzeń:

- *w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej,*
- *w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami/uczennicami lub wychowankami.*

Zadania psychologa/ psycholożki w przedszkolu, szkole i placówce

Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej, do zadań nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki w przedszkolu/szkole/placówce należy:

- 1) prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia/uczennicy i jego uczestnictwo w życiu przedszkola/szkoły/ placówki;
- 2) diagnozowanie sytuacji wychowawczych w przedszkolu/szkole/placówce w celu rozwiązywania problemów wychowawczych stanowiących barierę i ograniczających aktywne i pełne uczestnictwo ucznia/uczennicy w życiu przedszkola/szkoły/placówki;
- 3) udzielanie uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formach odpowiednich do rozpoznanych potrzeb;
- 4) podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży;
- 5) minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz inicjowanie różnych form pomocy w środowisku przedszkolnym, szkolnym i pozaszkolnym uczniów;
- 6) inicjowanie i prowadzenie działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych;
- 7) pomoc rodzicom i nauczycielom/nauczycielkom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień uczniów;
- 8) wspieranie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów/ specjalistek w:
 - rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia/uczennicy i jego uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły i placówki,

¹Art. 42 ust. 2 ustawy - Karta Nauczyciela.

² rozporządzenie w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami/uczennicami lub wychowankami.

³ Art. 42 ust. 1 i 7 ww. ustawy.

- udzielaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Uszczegółowienie zadań psychologa/ psycholożki należy do dyrektora/dyrektorki przedszkola/szkoły/placówki jako osoby organizującej pomoc psychologiczno-pedagogiczną⁴.

Rozporządzenie w sprawie wykazu zajęć prowadzonych bezpośrednio z uczniami/uczennicami lub wychowankami ujednocila zadania psychologów i pedagogów, jednak w związku z różnymi kwalifikacjami i wykształceniem tych specjalistów/ specjalistek, dyrektor/ dyrektorka przedszkola/szkoły/placówki powinien te kwalifikacje uwzględnić przy podziale zadań.

Zadanie 1: Prowadzenie badań i działań diagnostycznych uczniów, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia/uczennicy i jego uczestnictwo w życiu przedszkola/szkoły/placówki

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

Diagnozowanie u dzieci/uczniów indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów przez psychologa/ psycholożki odbywa się z udziałem różnych metod badawczych, w tym różnego rodzaju obserwacji:

- obserwacja standaryzowana dziecka/ucnia/uczennicy,
- obserwacja swobodna dziecka/ucnia/uczennicy np. podczas przerw lekcyjnych ucznia/uczennicy lub zabaw swobodnych dziecka,
- obserwacja uczestnicząca dziecka/ucnia/uczennicy, uczestniczenie w grupie jako jeden z jej członków,
- diagnoza przesiewowa: wywiad z dzieckiem/ucniem/uczennicą, wywiad z rodzicem, wywiad z nauczycielem/nauczycielką; arkusze testowe dla dziecka/ucnia/uczennicy, rodzica, nauczyciela/nauczycielki (stosowanie wystandaryzowanych, unormowanych procedur i narzędzi).

Oprócz diagnozy psychologicznej i nozologicznej psycholog/ psycholożka powinien uczestniczyć w zespole nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek dokonującym oceny funkcjonalnej dzieci i młodzieży. Bazując na wynikach działań pilotażowych zleconych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej (dalej jako: MEN), prowadzonych z udziałem m. in. pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, opracowano szkolną ocenę funkcjonalną opartą na podejściu biopsychospołecznym⁵ oraz – o ile została postawiona – diagnozie kryterialnej⁶, a także adekwatny i podlegający stałej ewaluacji program wsparcia.

Ocena funkcjonalna może być podjęta na wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia/uczennicy. Działania diagnostyczne i postdiagnostyczne na każdym etapie rozwoju i kształcenia dziecka/ucnia/uczennicy, niezależnie od rodzaju placówki, w której jest prowadzona ocena funkcjonalna obejmują:

- 1) rozpoznanie problemu;
- 2) ustalenie przyczyn problemu;
- 3) realizację zaplanowanych działań;
- 4) monitorowanie efektów i ewaluację działań;
- 5) zakończenie udzielania pomocy lub modyfikacje działań.

⁴ § 4 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

⁵ Ocena funkcjonalna oparta na klasyfikacji ICF, wiedzy o kamieniach milowych w rozwoju dziecka.

⁶ Ocena funkcjonalna oparta na klasyfikacji medycznej ICD lub DSM.

Doboru narzędzi diagnostycznych dokonuje nauczyciel psycholog/ nauczycielka psycholożka. W ramach oceny funkcjonalnej (OF) może wykorzystać m. in. narzędzia⁷:

- KAPP - Kompleksowa Analiza Procesów Poznawczych, do oceny funkcji poznawczych,
- OKC - Objawy-Kompetencje-Cechy do oceny funkcji społeczno-emocjonalnych dziecka/ucznia/uczennicy w przedszkolu/szkole/placówce.

Do badań przesiewowych (do wykorzystania przez wychowawców, nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek i inne osoby pracujące z dzieckiem/ucniem/uczennicą):

- Skrining Rozwojowy Małego Dziecka,
- Kwestionariusz Szkolnej Oceny Funkcjonalnej.

W ramach modelu edukacji włączającej:

- koordynacja diagnozy 270/360 stopni w ramach współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną.

Nauczyciel psycholog/ nauczycielka psycholożka stosując testy i inne narzędzia diagnostyczne powinien przestrzegać przepisów ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁸, w tym zakaz kopiowania, wprowadzania narzędzi do obrotu, udostępnianie osobom nieuprawnionym, wprowadzanie jakichkolwiek zmian oraz ich publiczne udostępnianie, w tym także na stronach internetowych itp.

Psycholog/ psycholożka przekazuje dziecku i rodzicowi informacje o wynikach diagnozy indywidualnej w sposób zrozumiały, wyjaśniając niejasności i wątpliwości. Informacja o wynikach jest przekazywana w bezpośrednim kontakcie. Rodzic i uczeń/uczennica decydują o przekazaniu informacji dotyczących diagnozy zespołowi nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek.

Diagnoza zespołu wychowawczego/klasowego przekazywana jest zarówno uczniom, rodzicom, jak również zespołowi osób uczących klasę wraz z zaleceniami do pracy tego zespołu. Obserwacje prowadzone na prośbę nauczyciela/nauczycielki w celu wsparcia prowadzonego przez niego procesu dydaktyczno-wychowawczego są przekazywane wyłącznie temu/tej nauczycielowi/nauczycielce.

Rekomendacje dla dyrektora przedszkola/szkoły/placówki

- stworzenie warunków w pracy nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki zapewniających prywatność diagnozowanej osoby i komfort pracy psychologa/ psycholożki,
- współpraca z doradcą metodycznym – psychologiem/psycholożką w kwestiach pracy nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki oraz udział w szkoleniach i konferencjach na temat organizacji pracy psychologa/psycholożki szkolnej/przedszkolnej,
- zapewnienie warunków lokalowych do pracy spełniających warunki bezpieczeństwa i higieny pracy, zapewniające warunki poufności spotkań z klientami, m.in. poprzez wprowadzenie rozwiązań zagłuszających/wyciszających prowadzone rozmowy,
- zagwarantowanie warunków bezpieczeństwa dotyczących zabezpieczenia narzędzi badawczych i dokumentacji z pracy psychologa/ psycholożki, w tym dokumentacji poufnej (wyposażenie gabinetu w szafkę zamykaną na klucz),

⁷Narzędzia KAPP - Kompleksowa Analiza Procesów Poznawczych, do oceny funkcji poznawczych i narzędzia OKC - Objawy-Kompetencje-Cechy do oceny funkcji społeczno-emocjonalnych dziecka/ucznia/uczennicy w przedszkolu/szkole/placówce - obecnie jest etap migracji narzędzi na serwery MEN. Po zakończeniu prac technicznych informacja o dostępie do narzędzi będzie upowszechniana. Dostęp do narzędzi będzie bezkosztowy, na podstawie podpisanej umowy powierzenia z MEN.

⁸ Dz. U. z 2022 r. poz. 2509, z późn. zm.

- podjęcie działań związanych z procesem wdrażania OF w przedszkolu/szkole/ placówce,
- zapewnienie niezbędnych narzędzi pracy psychologa/ psycholożki, w tym do prowadzenia badań przesiewowych, diagnoz, rozpoznawania potrzeb dzieci/uczniów, w szczególności wystandaryzowanych testów psychologicznych, ankiet, kwestionariuszy,
- wyposażenie w niezbędne narzędzia z uwzględnieniem informacji, że arkusze testowe są jednorazowe - nie można ich powielać, a większość jest przeznaczonych tylko do posługiwania się przez psychologa/ psycholożkę,
- organizowanie pracy związanej z prowadzeniem badań skryningowych, z wykorzystaniem narzędzi do badań przesiewowych – Skryning Rozwojowy Małego Dziecka (SRMD) lub Kwestionariusz Szkolnej Oceny Funkcjonalnej⁹,
- stworzenie warunków do wdrożenia w praktyce szkoły/placówki zestawu narzędzi diagnostycznych:
 - o Kompleksowa Analiza Procesów Poznawczych (KAPP) do oceny funkcjonowania poznawczego dzieci i młodzieży w wieku od 3 miesięcy do 25 lat,
 - o Objawy-Kompetencje-Cechy (OKC) przeznaczonych w szczególności dla psychologów/psycholożek, służących do całościowej diagnozy osobowości (funkcjonowania emocjonalno-społecznego i temperamentu) dzieci i młodzieży obejmującej trzy warstwy osobowości: dobrostan vs problemy psychiczne, mechanizmy emocjonalno-społeczne, dyspozycje temperamentalne,
 - o TROS-KA dla uczniów – z obszaru emocjonalno-społecznego, w tym dla uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym,
- udział w przygotowywaniu planów wsparcia i współpraca z osobami odpowiedzialnymi za ich realizację,
- podejmowanie obserwacji i analiz w zakresie trafności doboru odpowiednich programów i mechanizmów wsparcia, występowanie z propozycjami weryfikacji mechanizmów wsparcia w celu osiągnięcia przez dziecko/ucznia/uczennicy oczekiwanych rezultatów rozwojowych i edukacyjnych,
- podejmowanie współpracy wielosektorowej na rzecz prawidłowego rozpoznawania potrzeb dzieci i uczniów i budowania systemowego wsparcia, w tym w oparciu o zasoby lokalne,
- doskonalenie kompetencji na temat organizacji pracy psychologa/ psycholożki zatrudnionego w oświacie.

Zachęcamy do zapoznania się z materiałami merytorycznymi

- Wytyczne Międzynarodowej Komisji ds. Testów (International Test Commission – Itc) z 2000 r. dotyczące stosowania testów (Wersja Polska)¹⁰,
- Stanowisko Komisji ds. Testów Psychologicznych Komitetu Psychologii PAN w sprawie kryteriów wiarygodności wyników badań diagnostycznych (2016)¹¹,
- Stanowisko PAN w sprawie testu Drzewa Kocha¹²,
- Standardy diagnozy psychologicznej w edukacji dla psychologów/psycholożek pracujących w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach – opracowane przez Zespół roboczy ds. diagnozy w edukacji, działający pierwotnie w ramach Ogólnopolskiej Sekcji Diagnozy Psychologicznej Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, a następnie jako Zespół ds. standardów

⁹ Narzędzia są planowane do udostępnienia przez MEN w I kwartale 2025 r. Dobór metod psychologicznych powinien być zgodny z art. 25 ust. 1 ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów.

¹⁰ <https://www.practest.com.pl/ITC>.

¹¹ <https://kuratorium.kielce.pl/13603/stanowisko-komisji-ds-testow-psychologicznych-komitetu-psychologii-pan-w-sprawie-kryteriow-wiarygodnosci-wynikow-badan-diagnostycznych/>.

¹² chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ips.uj.edu.pl/documents/1749407/2142142/ktp_biuletyn_001_0.pdf

diagnozy psychologicznej w edukacji dla psychologów/psycholożek pracujących w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach, powołanego przez Rzecznika Praw Dziecka¹³.

Zadanie 2: Diagnozowanie sytuacji wychowawczych w przedszkolu/szkole/placówce, w celu rozwiązywania problemów wychowawczych stanowiących barierę i ograniczających aktywne i pełne uczestnictwo ucznia/uczennicy w życiu przedszkola/szkoły/placówki.

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

Prowadzenie obserwacji na korytarzu podczas przerw śródlekcyjnych, w klasach, na warsztatach, zajęciach pozalekcyjnych, na wyjazdach i na organizowanych wycieczkach edukacyjnych oraz gromadzenie informacji o potrzebach dzieci/uczniów/nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek/rodziców, o ile warunki udziału w w/w aktywnościach nie stoją w sprzeczności z innymi zaplanowanymi działaniami psychologa/ psycholożki koniecznymi do realizacji,

- zbieranie informacji z obserwacji i podejmowanie: współpracy z dziećmi/uczniami/uczennicami, nauczycielami/nauczycielkami i rodzicami, działań stymulujących rozwój dziecka/ucnia/uczennicy i jego uczestnictwa w procesie nauczania i uczenia się, wzmacnianiu pozytywnej współpracy rówieśniczej, działań ukierunkowanych na rozwiązywanie wychowawczo trudnych sytuacji, wzmacniających integrację oddziałów, klas, szkoły, budowania i aktualizowania adekwatnego systemu wsparcia dla dzieci/uczniów,
- rozpoznawanie sygnałów ostrzegawczych poprzedzających zachowania problemowe i ryzykowne uczniów oraz podejmowanie adekwatnych działań zapobiegawczych i interwencyjnych,
- rozpoznawanie sygnałów ostrzegawczych dotyczących pojawiania się problemów ze zdrowiem psychicznym dzieci/uczniów i współpraca w tym zakresie odpowiednio z dyrektorem/dyrektorką szkoły/placówki, pielęgniarką środowiska wychowania i nauczania lub higienistką szkolną oraz specjalistami/specjalistkami z Zespołów/Ośrodków Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży,
- prowadzenie psychoedukacji grona pedagogicznego we współpracy z dyrektorem/ dyrektorką przedszkola /szkoły/placówki w zakresie objawów wypalenia zawodowego i kryzysów zdrowia psychicznego u dorosłych, w tym nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek,
- wzmacnianie zasobów dziecka lub ucznia/uczennicy do podejmowania aktywności i uczestnictwa na rzecz własnego rozwoju, a także przedszkola/szkoły/placówki,
- identyfikacja barier, które ograniczają aktywne i pełne uczestnictwo dziecka lub ucznia/uczennicy we własnym rozwoju i uczestnictwo na rzecz przedszkola/szkoły/placówki.

Rekomendacje dla dyrektora przedszkola/szkoły/placówki

- umożliwianie psychologowi/psycholożce wchodzenia do klas w trakcie lekcji w celu obserwacji zajęć i rozpoznawania potrzeb i możliwości dzieci/uczniów, ich poziomu uczestnictwa, problemów

¹³ chrome-extension://efaidnbmnnnibpajpcgiclfefindmkaj/https://brpd.gov.pl/sites/default/files/standardy_diagnozy_psychologicznej_w_educacji.pdf

wychowawczych, zaangażowania w życie organizacyjne, edukacyjne i społeczne przedszkola/szkoły/placówki,

- tworzenie włączającego i akceptującego klimatu dla różnorodności dzieci/uczniów w przedszkolu/szkole/placówce,
- zwiększenie liczby godzin pracy psychologów/psycholożek w zakresie bezpośredniej pracy z dzieckiem lub uczniem/uczennicą oraz rodzicem i nauczycielem/nauczycielką,
- uwzględnianie tzw. „pustych godzin” w planowanym rozkładzie tygodniowych czynności psychologa/ psycholożki, tj. nieprzypisanych do konkretnego ucznia/uczennicy lub do konkretnych zajęć, co umożliwi wykonywanie dodatkowych ważnych bieżących zadań, w tym działań diagnostycznych indywidualnych i klasowych oraz podejmowanie aktywności w pilnych nie zaplanowanych wcześniej sprawach (np. konsultacja z rodzicem, udzieleniem pomocy psychologicznej uczniowi),
- podejmowanie współpracy wielosektorowej na rzecz wsparcia dziecka/ucznia/uczennicy i rodziny dziecka/ucznia/uczennicy.

WAŻNE!

Delegowanie psychologa/ psycholożki na zastępstwo lub dyżur powinno wynikać z braku możliwości skierowania innego/innej nauczyciela/nauczycielki do wykonania tych czynności. Czas zastępstwa, zespół klasowy, miejsce dyżuru należy ustalać z psychologiem, aby było to zgodne z potrzebami uczniów i z wykonywaniem zadań nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki.

Zadanie 3: Udzielanie dzieciom/uczniom pomocy psychologiczno-pedagogicznej w formach odpowiednich do rozpoznanych potrzeb

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana dziecku/uczniowi w przedszkolu/szkole/placówce została zdefiniowana w rozporządzeniu w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej¹⁴.

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

- wspieranie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek w zakresie planowania oceny funkcjonalnej, projektowania procesu dydaktyczno-wychowawczego z wykorzystaniem wniosków z tej oceny,
- prowadzenie warsztatów i treningów, m.in.:
 - o dotyczących kształtowania umiejętności psychospołecznych (TUS) wśród dzieci/uczniów w tym przeciwdziałanie zaburzeniom psychicznym,
 - o dotyczących edukacji, wychowania i opieki w klasie zróżnicowanej,
 - o dotyczących wsparcia rówieśniczego, w tym dla liderów wsparcia rówieśniczego,
 - o dotyczących wzmacniania kompetencji społeczno-emocjonalnych dziecka/ucznia/uczennicy oraz pierwszej pomocy przedpsychologicznej,
 - o integracyjnych, ukierunkowanych na budowanie więzi, wspólnoty grupowej, współdziałania podczas realizacji zadań grupowych oraz wspieranie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek w ich prowadzeniu,
- wspieranie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek w inicjowaniu i wzmacnianiu działań na rzecz wolontariatu rówieśniczego,

¹⁴ § 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

- prowadzenie zajęć rozwijających:
 - o kompetencje rodzicielskie/wychowawcze, umożliwiające kontynuację zalecanego przez szkołę wsparcia w środowisku rodzinnym,
 - o umiejętności uczenia się,
 - o własną samoocenę i poczucie własnej wartości i możliwości osiągnięcia celów,
- inne zajęcia terapeutyczne,
- porady i konsultacje.

Standardy kształcenia na podstawowym kierunku studiów psychologia zapewniają psychologowi/psycholożce zdobycie kompetencji do prowadzenia ww. form oddziaływań z udziałem dzieci/uczniów, rodziców i nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek.

Konsultacja i poradnictwo na rzecz dziecka/ucznia/uczennicy mogą dotyczyć m.in. rodziców/opiekunów, nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, pielęgniarki środowiska wychowania i nauczania lub higienistki szkolnej, przedstawicieli innych resortów/sektorów np. ochrony zdrowia.

W pracy warsztatowej i treningowej należy wykorzystywać podejście i techniki właściwe dla realizacji założonych celów oraz kierować się wyborem metod opartych na dowodach naukowych.

Udzielanie pomocy psychologicznej dzieciom i młodzieży w szkole/placówce oświatowej głównie bazuje na psychologii pozytywnej, zgodnie z modelem biopsychospołecznym.

Rekomendacje dla dyrektora przedszkola/szkoły/placówki

- bieżące monitorowanie, inicjowanie lub modyfikowanie zakresu świadczonej pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu/szkole/placówce dla dziecka/ucznia/uczennicy i dostosowywanie jej do aktualnych potrzeb zgodnie z oceną efektywności tych zajęć,
- wydawanie nowych zaleceń dotyczących np.:
 - o zmiany warunków i form wsparcia,
 - o skrócenia lub wydłużenie okresu korzystania z danej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
 - o zatrudnienia dodatkowego nauczyciela/nauczycielki,
 - o zapewnianie wymaganej liczby godzin danemu specjalistce - jeśli liczba godzin jest zbyt mała na potrzeby uczniów danego przedszkola/szkoły/ placówki,
 - o spowodowanie zwiększenia etatu specjalisty,
- wdrażanie oceny funkcjonalnej jako narzędzia aktualizacji potrzeb dziecka/ucznia/uczennicy i efektywnego wsparcia,
- kierowanie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek na zewnętrzne szkolenia dotyczące prowadzenia oceny funkcjonalnej dziecka/ucznia/uczennicy i organizowanie szkoleń wewnętrznych dotyczących tego tematu,
- inicjowanie i organizowanie zajęć interaktywnych (warsztaty, treningi, debaty), ukierunkowanych na osiągnięcie planowanych efektów,
- podejmowanie współpracy międzyresortowej/międzysektorowej, w tym z jednostkami ochrony zdrowia, np. z Zespołem/Ośrodkiem Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla Dzieci Młodzieży; Centrum Zdrowia Psychicznego dla Dzieci i Młodzieży – Poradnią Zdrowia Psychicznego; Ośrodkiem Wysokospecjalistycznej Całodobowej Opieki Psychiatrycznej, w sprawach kryzysów psychicznych i readaptacji ucznia/uczennicy do zespołu/grupy/klasy po leczeniu, w tym przygotowanie środowiska na jego przyjęcie,

- podjęcie działań związanych z zawarciem porozumienia o współpracy pomiędzy placówką systemu oświaty a podmiotem leczniczym na rzecz ochrony zdrowia psychicznego uczniów i nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek¹⁵ oraz monitorowanie postępów tej współpracy,
- uwzględnianie w zróżnicowanym środowisku szkoły/placówki kultury pracy ukierunkowanej na włączanie wszystkich dzieci/uczniów w życie szkoły/placówki zgodnie z ideą edukacji włączającej,
- zapewnianie uczestnictwa dzieci/uczniów w procesie edukacji w przedszkolu/szkole/placówce poprzez wdrożenie zasad dostępności architektonicznej, społecznej, informatycznej, itp.,
- wdrażanie wsparcia psychologiczno-pedagogicznego dzieci/uczniów w przedszkolu/szkole/placówce przez nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielki i specjalistów/specjalistki, z uwzględnieniem trzech poziomów wsparcia,
- zawarcie i realizowanie porozumienia pomiędzy szkołami a podmiotami I poziomu referencyjnego psychiatrii dzieci i młodzieży, uwzględniającego skuteczne interwencje w zapobieganiu samobójstwom, wczesne identyfikowanie zagrożeń, wspomaganie procesu terapii oraz monitorowanie zachowań każdego ucznia/uczennicy po próbie samobójczej, odpowiadanie na jego rozpoznane potrzeby,
- upowszechnianie materiałów informacyjno-edukacyjnych w zakresie zdrowia psychicznego opartych na naukowych podstawach wśród nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, w tym specjalistów/ specjalistek i rodziców¹⁶,
- organizowanie wsparcia dla rodziców, których dziecko, po odbytym leczeniu, wraca do zdrowia.

POZIOMY WSPARCIA:

Efektywna praktyka przedszkoli/szkół/placówek prezentuje trzy poziomowy system wsparcia dla dzieci i uczniów i ich rodzin. System ten nie wynika z przepisów prawa, lecz z dobrych i sprawdzonych w praktyce przykładów pracy z dziećmi/uczniami/uczennicami wymagających dodatkowego wsparcia w przywołanych jednostkach systemu oświaty.

W przypadku I poziomu, udzielane wsparcie jest realizowane przez nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielki, wychowawców i sporadycznie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielki specjalistów na terenie przedszkola/szkoły/placówki. Podobnie na II poziomie, przy większym zakresie trudności w edukacji i funkcjonowaniu psychospołecznym dzieci/uczniów, wsparcie odbywa się także na terenie przedszkola/szkoły/placówki, lecz z przeważającym udziałem nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek specjalistów/ specjalistek. Natomiast na III poziomie, przedszkole/szkoła/placówka lub rodzice zwracają się do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej lub poradni specjalistycznej o pomoc dla dziecka lub ucznia/uczennicy. Przywołane tu poziomy wsparcia zostały poniżej szczegółowo zaprezentowane. W dalszej części materiału będziemy odwoływać się do tych trzech poziomów jako ważnych rekomendacji planowania i prowadzenia działań.

Realizowane w praktyce poziomy wsparcia znalazły swoje potwierdzenie w wynikach badań i projektach pilotażowych realizowanych przez uczelnie i inne podmioty zajmujące się edukacją w zróżnicowanym środowisku przedszkoli/szkół/placówek.

¹⁵ Wzór porozumienia o współpracy między placówką systemu oświaty a podmiotem leczniczym na rzecz ochrony zdrowia psychicznego uczniów i nauczycieli/nauczycielek, przygotowany we współpracy Ministra Zdrowia i Ministra Edukacji został przekazany w 2020 r. do kuratorów oświaty z prośbą o zamieszczenie na stronach internetowych. Szkoła lub placówka w zależności od własnych potrzeb może wzór modyfikować i dostosować do własnych uwarunkowań.

¹⁶ Dotyczy m.in. materiałów opracowanych przez: Instytut Psychiatrii i Neurologii, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom itp.

Należy zaznaczyć, że nie wszystkie dzieci/uczniowie wymagają uruchamiania dodatkowych, poza odpowiednio zaplanowanym procesem nauczania i wychowania, działań wspierających. W sytuacji, gdy realizacja procesu edukacyjnego nie wymaga dodatkowego wsparcia specjalistycznego możemy dodatkowo wyróżnić „poziom 0”.

I poziom opiera się na monitorowaniu funkcjonowania dziecka/ucnia/uczennicy i jest wsparciem edukacyjnym oraz specjalistycznym po stwierdzeniu niewielkich trudności w jego funkcjonowaniu. Przebiega w zasadniczej mierze w trakcie bieżącej pracy z dzieckiem/ucniem/uczennicą podczas zajęć lub lekcji, zintegrowanych działań nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek i specjalistów/ specjalistek, w trakcie pobytu w świetlicy szkolnej, bibliotece szkolnej, itp. może być realizowane poprzez dostarczenie uczniowi dłuższego czasu na wykonanie zadania, wprowadzanie dostosowań, technicznych środków wspomagających, sporadycznej pomocy specjalistów/ specjalistek, itp.

Na poziomie zerowym i pierwszym rola psychologa/ psycholożki szkolnego nie jest konieczna, istotne jest jego zaangażowanie na poziomie II i III.

II poziom opiera się na monitorowaniu i wzmacnianiu funkcjonowania ucznia/uczennicy z wykorzystaniem czynności diagnostyczno-terapeutycznych i zakłada dodatkowe wsparcie edukacyjne i specjalistyczne po przeprowadzeniu szkolnej oceny funkcjonalnej i innych czynności podejmowanych przez zespół nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, w tym nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki i innych specjalistów/specjalistek (np. diagnoza psychologiczna, diagnoza pedagogiczna, diagnoza logopedyczna itd.). Działania te można wykonywać przy wsparciu specjalistów/ specjalistek z instytucji zewnętrznej np. poradni psychologiczno-pedagogicznej, Specjalistycznego Centrum Wspierania Edukacji Włączającej (dalej: SCWEW)¹⁷, i rozpoznaniu funkcjonowania dziecka/ucnia/uczennicy w oddziale klasowym. Wsparcie to, obok pomocy udzielanej w trakcie bieżącej pracy z dzieckiem/ucniem/uczennicą i zintegrowanych działań nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, obejmuje dodatkowe zajęcia i oddziaływania edukacyjne oraz specjalistyczne (indywidualne oraz grupowe) w ramach zajęć pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Uczeń/uczennica realizują dodatkowe godziny wsparcia¹⁸. Zakres godzinowy i merytoryczny wsparcia jest uzgadniany z rodzicami i uczniem/uczennicą przez osobę koordynującą udzielanie pomocy dziecku/ucniowi w przedszkolu, szkole lub placówce¹⁹.

W przypadku utrzymujących się problemów w uczeniu się lub funkcjonowaniu dziecka/ucnia/uczennicy pomimo zapewnienia w przedszkolu, szkole lub placówce dodatkowego wsparcia edukacyjnego lub specjalistycznego, dyrektor/ dyrektorka przedszkola/szkoły/placówki może zwrócić się z prośbą o wsparcie merytoryczne do poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, lub placówki doskonalenia nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek²⁰. Wsparcie może być również udzielone przez SCWEW, jeśli na danym terenie takie centrum zostało utworzone, a także przy współpracy z Zespołem/Ośrodkiem Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla Dzieci Młodzieży; Centrum Zdrowia Psychicznego dla Dzieci i Młodzieży – Poradnią Zdrowia Psychicznego. Inicjatorem potrzeby wystąpienia o dodatkowe wsparcie merytoryczne może być także nauczyciel psycholog/nauczycielka psycholożka.

W celu wyjaśnienia mechanizmów funkcjonowania dziecka/ucnia/uczennicy w sytuacji trudnego do rozwiązania na poziomie przedszkola/szkoły/placówki problemu oraz wskazania sposobu jego rozwiązania,

¹⁷ SCWEW - specjalistyczne wsparcie placówek specjalnych dla przedszkoli i szkół ogólnodostępnych. Projekty realizował Ośrodek Rozwoju Edukacji latach 2019 - 2023.

1) <https://www.ore.edu.pl/category/projekty-po-wer/opracowanie-modelu-scwew/opracowanie-modelu-scwew-aktualnosci/>.

2) <https://www.ore.edu.pl/category/projekty-po-wer/pilotazowe-wdrozenie-modelu-scwew/pilotazowe-wdrozenie-modelu-scwew-aktualnosci/>.

¹⁸ § 6 ust 2 pkt 2-6 i pkt 9 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

¹⁹ § 4-6 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

²⁰ Zgodnie z § 28 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

może być konieczne przeprowadzenie diagnozy w poradni psychologiczno-pedagogicznej²¹. Ważna jest tu rola nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki w przygotowaniu, wspólnie z pozostałymi nauczycielami/nauczycielkami, opinii zawierającej informację o problemach dydaktycznych i wychowawczych dziecka/ucznia/uczenicy²². Efektem tej diagnozy może być m. in. wydanie opinii lub orzeczenia, wspomaganie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek w zakresie pracy z dziećmi i uczniami/uczenicami oraz rodzicami. Docelowo, na podstawie wyników diagnozy przeprowadzonej w poradni psychologiczno-pedagogicznej z uwzględnieniem wyników oceny funkcjonalnej przeprowadzonej w przedszkolu/szkole/placówce, będzie możliwość przydzielenia uczniowi wsparcia na poziomie III.

Zadanie 4: Podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, w tym wzmacniania zdrowia psychicznego

W systemie oświaty przyjęto zintegrowane podejście do realizowanych w szkołach i placówkach działań edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych. Stosowana profilaktyka została oparta na działaniach uniwersalnych, pozytywnych i adekwatnych wynikających z diagnozy szkolnej.

Odbiorcą zadań zaplanowanych w programie wychowawczo-profilaktycznym są uczniowie/uczenice, nauczyciele/nauczycielki i rodzice.

W celu ułatwienia szkołom wyboru wysokiej jakości programów profilaktycznych zostały one wyselekcjonowane w ramach systemu rekomendacji: Ośrodka Rozwoju Edukacji, Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom oraz Instytutu Psychiatrii i Neurologii. Instytucje te dokonują oceny programów z obszarów promocji zdrowia psychicznego, profilaktyki uzależnień, m.in. problemów alkoholowych oraz programów profilaktyki innych zachowań problemowych dzieci i młodzieży, np. uzależnień behawioralnych, zagrożeń nowych technologii. Wszystkie programy znajdujące się w Bazie programów rekomendowanych²³ kształtują umiejętności psychofizyczne dzieci i młodzieży, postawy i zachowania promujące nadrzędną wartość, jaką jest zdrowie fizyczne i psychiczne. Lista programów rekomendowanych i standardów ich wprowadzenia znajduje się na stronie internetowej:

www.programyrekomendowane.pl

Wdrażanie wysokiej jakości profilaktyki uzależnień odnosi się m.in. do:

- wewnątrznie spójnej i długofalowej polityki w zakresie działań profilaktycznych,
- planowania, wdrażania i ewaluowania programów profilaktycznych,
- wiedzy na temat czynników ryzyka i chroniących, które stanowią podstawę do opracowywania i ewaluacji skutecznych programów i strategii profilaktycznych,
- dostępnych dowodów naukowych, które dokumentują skuteczność strategii profilaktycznych w osiągnięciu założonych celów oraz to, że działania na nich oparte nie wyrządzają szkód,
- etycznych zagadnień profilaktyki uzależnień, np. takich jak zapewnienie dobrowolnego udziału w programie i rzeczywistych korzyści dla jego uczestników.

Realizacja tych działań zależy od całego środowiska szkoły/placówki, w której rola nauczyciela psychologa/nauczycielki psycholożki jest znacząca.

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/
nauczycielki psycholożki

²¹ Zgodnie z 3 ust. 1 rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych.

²² O której mowa w § 5 ust. 5 ww. rozporządzenia.

²³ <https://programyrekomendowane.pl/>

- podejmowane działania powinny być zgodne z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii, a także i wytycznych Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom²⁴,
- obserwacja życia szkolnego, współpraca z pracownikami pedagogicznymi i niepedagogicznymi, w tym z pielęgniarką środowiska wychowania i nauczania lub higienistką szkolną²⁵, formułowanie wniosków do diagnozy i działań skierowanych do różnych grup odbiorców, uczniów, nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, pracowników niepedagogicznych, rodziców, przede wszystkim w ramach programu wychowawczo-profilaktycznego,
- angażowanie się w kształtowanie przyjaznego klimatu, budowanie prawidłowych relacji rówieśniczych oraz relacji uczniów i wychowawców, a także nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, wychowawców i rodziców,
- realizowanie warsztatów i treningów w zakresie doskonalenia umiejętności nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek i wychowawców w zakresie budowania podmiotowych relacji z uczniami/uczennicami oraz ich rodzicami,
- rozwijanie i wzmacnianie umiejętności psychologicznych i społecznych uczniów,
- kształtowanie przekonań normatywnych, uczniów i wychowanków,
- inicjowanie działań wychowawczych i profilaktycznych kształtujących u uczniów i wychowanków umiejętności życiowe, w szczególności dotyczące samokontroli, radzenia sobie ze stresem, rozpoznawania i wyrażania własnych emocji, asertywnego odmawiania,
- wdrażanie wybranych działań przedstawionych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- udostępnienie informacji o ofercie pomocy specjalistycznej dla uczniów i wychowanków, ich rodziców w przypadku używania środków i substancji psychoaktywnych,
- aktywny udział we współpracy wielosektorowej na poziomie lokalnym i ogólnokrajowym w przeciwdziałaniu uzależnieniom (poradnie psychologiczno-pedagogiczne, poradnie zdrowia psychicznego, organizacje pozarządowe, ośrodki pomocy społecznej, centra usług społecznych, powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki interwencji kryzysowej, Naukowa Akademska Sieć Komputerowa, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom itp. poprzez rozwijanie sieci współpracy i wsparcia.

Rekomendacje dla dyrektora przedszkola/szkoły/placówki

- przygotowanie środowiska szkoły do realizacji działalności profilaktycznej z zaangażowaniem wszystkich jego uczestników,
- przygotowanie środowiska szkoły do przeprowadzenia prawidłowej corocznej diagnozy w zakresie występujących w środowisku szkolnym potrzeb rozwojowych uczniów, w tym czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych²⁶ i włączenia jej wyników do zadań programu wychowawczo-profilaktycznego,

²⁴ Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom jest wyspecjalizowaną agendą Ministra Zdrowia, utworzoną w 2022 r. w wyniku połączenia Krajowego Biura do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii oraz Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

²⁵ Ustawa z dnia 12 kwietnia 2019 r. o opiece zdrowotnej nad uczniami.

²⁶ Art. 26 ustawy - Prawo oświatowe.

- stworzenie warunków do realizacji skutecznej działalności profilaktycznej w szkole na poziomach profilaktyki uniwersalnej, selektywnej i wskazującej,
- podejmowanie działań uprzedzających zachowania problemowe, ryzykowne wśród uczniów, w tym przygotowanie oferty zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, jako alternatywnej pozytywnej formy działalności zaspakajającej ważne potrzeby, w szczególności potrzebę podniesienia samooceny, sukcesu, przynależności i satysfakcji życiowej,
- stwarzanie warunków do podnoszenia kompetencji nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek w zakresie: profilaktyki uzależnień, zaburzeń behawioralnych, zaburzeń zdrowia psychicznego wieku rozwojowego, zagrożeń nowych technologii, kształtowania prawidłowych przekonań normatywnych,
- przygotowanie wszystkich nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek do realizacji programu szkolnej interwencji profilaktycznej²⁷, jako działania interwencyjnego w sytuacji podejmowania zachowań ryzykownych przez uczniów,
- podejmowanie aktywnej współpracy z podmiotami ze środowiska lokalnego w realizacji działań z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki zachowań ryzykownych i wdrażania zdrowego stylu życia wśród dzieci/uczniów i ich rodzin,
- stała współpraca z jednostką samorządu terytorialnego w celu realizowania działań zgodnie z przepisami art. 10 ust. 2–2b ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, przepisami ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2023 r. poz. 2151) oraz przepisami wydanymi na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (Dz. U. z 2022 r. poz. 1608, z późn. zm.).

Zadanie 5: Minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz inicjowanie różnych form pomocy w środowisku przedszkolnym, szkolnym i pozaszkolnym uczniów.

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

- inicjowanie, wspieranie, realizacja w kontakcie z dzieckiem/ucznem/uczennicą/rodzicem/nauczycielem/nauczycielką, konsultacji, poradnictwa, warsztatów, treningów i innych form pomocy specjalistycznej ukierunkowanych na rozwój kompetencji psychospołecznych, przekonań normatywnych i przeciwnych przyzwalaniu na zachowania ryzykowne, ukierunkowanie działań środowiska przedszkola/szkoły/placówki na tworzenie pozytywnego klimat i więzi społecznych z rówieśnikami i dorosłymi,
- wspieranie dyrektora/ dyrektorkę w budowaniu współpracy przedszkola/szkoły/placówki z rodzicami (w oparciu o wiedzę z psychologii społecznej),
- współdziałanie z nauczycielami/nauczycielkami w rozpoznawaniu potrzeb dzieci/uczniów i wprowadzanie odpowiednich metod i form pomocy oraz wsparcia w środowisku przedszkola/szkoły/placówki, w szczególności:
 - o udział we wczesnym rozpoznaniu potrzeb i zasobów dziecka/ucznia/uczennicy, synteza informacji o rozwoju oraz interpretacja odnosząca się do całościowego funkcjonowania dziecka/ucznia/uczennicy,

²⁷ <https://programyrekomendowane.pl/>

- wspieranie lub bezpośrednie uczestniczenie w badaniach przesiewowych – Skринning Rozwojowy Małego Dziecka (SRMD), Kwestionariusz Szkolnej Oceny Funkcjonalnej (KSzOF),
- aktywny udział przydzielania dziecka/ucznia/uczennicy do odpowiedniego poziomu wsparcia od I poziomu do III poziomu, w których wsparcie na I i II poziomie jest realizowane w szkole, a poziom III – w poradni psychologiczno-pedagogicznej/szkole,
- wydawanie rekomendacji dotyczących korzystania z pomocy w ramach poziomu referencyjności ochrony zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży,
- inicjowanie działań we wdrażaniu oceny funkcjonalnej w przedszkolu/szkole/placówce, z wykorzystaniem narzędzia do badań, w tym KSzOF,
- wdrażanie zestawu narzędzi KAPP przeznaczonych do oceny funkcjonowania poznawczego dzieci i młodzieży w wieku od 3 miesięcy do 25 lat,
- wdrażanie zestawu narzędzi OKC służących do całościowej diagnozy osobowości (funkcjonowania emocjonalno-społecznego i temperamentu) dzieci i młodzieży obejmującej trzy warstwy osobowości: dobrostan vs problemy psychiczne, mechanizmy emocjonalno-społeczne, dyspozycje temperamentalne oraz narzędzi TROS-KA,
- uczestniczenie w procesie wsparcia dziecka/ucznia/uczennicy i współpraca w tym zakresie z rodzicami, nauczycielami/nauczycielkami, wychowawcami pracownikami niepedagogicznymi, itp. oraz z przedstawicielami środowiska lokalnego: placówkami wychowawczo-oświatowymi, jednostkami ochrony zdrowia, w tym z ośrodkami środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży z I stopnia referencyjnego psychiatrii dzieci i młodzieży, jednostkami pomocy społecznej, itp.,
- konsultowanie z nauczycielami/nauczycielkami spraw dotyczących problemowych zachowań dzieci/uczniów, udzielanie nauczycielom/nauczycielkom wsparcia w zakresie rozwiązywania tych problemów ze wskazaniem na skuteczne strategie profilaktyczne,
- minimalizowanie skutków zaburzeń zachowania i zapobieganie im współpracując z nauczycielami/nauczycielkami poprzez rekomendacje działań wychowawczych adekwatnych do wniosków z przeprowadzonej diagnozy zespołu klasowego,
- wspieranie wychowawców przy realizacji szkolnej interwencji profilaktycznej w sytuacji zagrożenia ucznia/uczennicy niedostosowaniem społecznym oraz monitorowania procesu podejmowania przez ucznia/uczennicy odpowiedzialności za własne zachowanie i rozwijanie konstruktywnych zachowań w sytuacjach trudnych oraz presji rówieśniczej,
- wspieranie rodziców w budowaniu kompetencji rodzicielskich i dotyczących efektywnej profilaktyki domowej,
- inicjowanie dobrych praktyk współpracy rodziców z przedszkolem/szkołą/placówką i upowszechnianie ich w przedszkolu/szkole/placówce.

WAŻNE!

W minimalizowaniu skutków zaburzeń rozwojowych należy zwrócić uwagę na uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z problemem dysleksji, dysgrafii, dyskalkulii, zespołu nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi ADHD. Z uwagi na indywidualne deficyty uczniowie bardzo często doświadczają sytuacji trudnych, często stawiane są im wymagania ponad ich możliwości. Ważne jest zrozumienie, że wysiłki podejmowane przez tych uczniów wielokrotnie spotykają się z porażkami, a nie oczekiwanymi sukcesami. Może to rodzić u nich frustrację, z czasem pojawia się negatywny obraz samego siebie, obniża się poczucie własnej wartości i poziom samoakceptacji, pojawiają się symptomy bezsilności. Częste porażki prowadzą do utrwalania doświadczeń związanych z niepowodzeniem i w następstwie wystąpienia problemów ze zdrowiem psychicznym, w tym nieprawidłowego funkcjonowania osobowościowego, emocjonalnego i społecznego.

Na I i II poziomie wsparcia w szkole/placówce ci uczniowie powinni zostać objęci szczególnie troskliwą opieką poprzez dostosowanie wymagań edukacyjnych, stosowania odpowiednich form i metod pracy

dydaktycznej oraz budowania pozytywnego obrazu siebie i własnych możliwości. Należy dbać o włączanie społeczne tych uczniów oraz wspierać osiąganie przez nich zadań rozwojowych adekwatnie do poziomu wieku.

Minimalizowanie i przeciwdziałanie zaburzeniom zachowania u uczniów, to także wspieranie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek w wdrażaniu odpowiednich dostosowań edukacyjnych w pracy z klasą, m.in. w projektowaniu procesu dydaktycznego zgodnie z Uniwersalnym Projektowaniem w Edukacji (Universal Design for Learning), które ma na celu tworzenie odpowiednich warunków dla wszystkich dzieci/uczniów, biorąc pod uwagę, że różnice w rozwoju i różnorodne uzdolnienia wpływają zarówno na sposób, w jaki dzieci są w stanie przetwarzać, jak i rozumieć informacje.

Rekomendacje dla dyrektora przedszkola/szkoły/placówki

Wspieranie nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki we wskazanych powyżej działaniach powinno obejmować:

- zbieranie informacji o uczniach/uczennicach wymagających szczególnej uwagi, wsparcia i pomocy,
- tworzenie warunków do organizowania pomocy dzieciom/uczniom w zakresie stosowania odpowiednich do potrzeb form wsparcia edukacyjnego, wychowawczego, profilaktycznego i psychologicznego, np. poprzez zakup materiałów do realizacji programów profilaktycznych, zajęć indywidualnych i grupowych, dbanie o źródła finansowania szkoleń dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki w ww. obszarze,
- tworzenie warunków dla podejmowania działań z zakresu ewaluacji procesu wdrażanych mechanizmów wsparcia i oceny ich efektywności, dokonywania modyfikacji oddziaływań wspierających i pomocowych dostosowanych do dynamiki zmian w rozwoju i zachowaniu dziecka/ucznia/uczennicy, w tym zebrań zespołów wychowawczych, prowadzeniu diagnozy do programu wychowawczo-profilaktycznego przez zespół (bez delegowania wyłącznie specjalistów/ specjalistek, co sprawi, że inni nauczyciele/nauczycielki także będą podnosić swoje umiejętności w tym zakresie),
- tworzenie warunków do samokształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek w tematyce wspierania dzieci/uczniów z częściowymi zaburzeniami rozwoju, zgodnie z rozpoznanymi potrzebami,
- inicjowanie cyklicznych spotkań (indywidualne i grupowe) specjalistów/ specjalistek z rodzicami uczniów ukierunkowanych na rozwijanie kompetencji wychowawczych i adekwatnego reagowania na występujące trudności dziecka,
- organizowanie specjalistycznych szkoleń wdrażających rekomendowane programy profilaktyczne do praktyki szkoły, w tym szkolną interwencję profilaktyczną oraz inne działania o potwierdzonej skuteczności lub oparte na podstawach naukowych, w tym także dla wychowawców i nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek przedmiotowych, nie tylko specjalistów/ specjalistek, aby wspólnie podnosić umiejętności kadry pedagogicznej,
- otwarcie się szkoły na współpracę ze środowiskiem zewnętrznym (stowarzyszenia, fundacje, placówki ochrony zdrowia, pomocy społecznej, placówki wsparcia dziennego, świetlice socjoterapeutyczne, ochotnicze hufce pracy, zespół kuratorskiej służby sądowej, itp.) w działaniach i pomocy w sytuacjach trudnych,
- pozyskiwanie partnerów lokalnych na rzecz ochrony zdrowia dzieci/uczniów, przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na wiek, płeć, stan ekonomiczny, przynależność do grup

mniejszościowych (np. przez pozyskiwanie partnerów do organizacji Dni Zdrowia Psychicznego, Dnia Autyzmu, Dnia Depresji, Dnia Zapobiegania Samobójstwom, itp.),

- przygotowanie oferty pomocowej odpowiadającej na potrzeby przedszkola/szkoły/placówki wzmacniającej podejmowane aktywności nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki (np. poprzez wdrażanie w szkole programów przeciwdziałania przemocy rówieśniczej czy projektów, programów i zajęć warsztatowych z Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii).

Wyniki analiz i obserwacji prowadzonych przez nauczyciela psychologa/ nauczycielkę psycholożkę w ramach tego zadania powinny być uwzględnione w programie wychowawczo-profilaktycznym, np. dotyczące budowania pozytywnego klimatu w szkole, działań wolontariatu rówieśniczego, warsztatów, konsultacji dla wszystkich grup środowiska przedszkola/szkoły/placówki.

Zadanie 6: Inicjowanie i prowadzenie działań mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych

Szkoła dla uczniów jest szerokim polem praktycznych doświadczeń społecznych uczących właściwych sposobów działania w sytuacji konfliktu lub sporów. Konstrukttywne rozwiązywanie konfliktów powinno przynieść wiele korzyści, pod warunkiem, że będą zauważane i rozwiązywane. Wszyscy w szkole powinni wiedzieć, co to jest mediacja w oświacie – a przede wszystkim, jakie sprawy i w jaki sposób mogą kierować do mediacji. Należy tu podkreślić, że sprawy dotyczące przemocy nie powinny być jej przedmiotem. Wynikiem mediacji może być ugoda, a za nią integracja grupy/klasy i współdziałanie uczniów z poszanowaniem praw wszystkich uczestników w zróżnicowanym środowisku szkoły/placówki.

Minister Edukacji i Nauki 21 listopada 2023 r. obwieścił włączenie kwalifikacji rynkowej „Prowadzenie mediacji w oświacie” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, co może zachęcić nauczycieli/nauczycielek/nauczycielki do potwierdzania swoich kwalifikacji rynkowych²⁸.

Osoba posiadająca kwalifikację rynkową „Prowadzenie mediacji w oświacie” jest przygotowana do samodzielnego planowania i prowadzenia pełnego procesu mediacji w oświacie, tj. mediacji rówieśniczych, szkolnych i oświatowych oraz do prowadzenia klubów mediatorów rówieśniczych.

WAŻNE!

Pierwszym etapem do nauki mediacji jest nauka pozytywnej komunikacji, czyli komunikacji opartej na empatii, rozumieniu i współodczuwaniu emocji naszego rozmówcy oraz widzenia jego potrzeb, traktowania go z należyтым szacunkiem i powagą.

Pozytywna komunikacja powinna być wdrażana na etapie wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, zaś mediacja na kolejnych etapach edukacyjnych.

Inspiracją do wdrażania projektów pozytywnej komunikacji może być program pn. „Porozumienie Bez Przemocy, NVC” (ang. Nonviolent Communication), opracowany przez Marshalla Rosenberga. Dzięki skupieniu uwagi na uczuciach i potrzebach i używaniu odpowiednich form przekazu dążymy w nim do wyeliminowania przemocy w dialogu.

Na zlecenie MEN Fundacja Instytut Edukacji Pozytywnej realizowała projekty dotyczące przygotowania przedszkola/szkoły/placówki do wprowadzenia projektów: (1) Pozytywna komunikacja i (2) mediacje w oświacie²⁹. Materiały dotyczące tych projektów są dostępne na stronie: <https://instytutep.pl/materiały-iep/>

²⁸ Obwieszczenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 listopada 2023 r. w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Prowadzenie mediacji w oświacie” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (M.P. poz. 1283).

²⁹ Przygotowanie i przeprowadzenie szkoleń online dla nauczycieli/nauczycielek i rodziców dotyczących upowszechnienia w szkołach i placówkach oświatowych zasad komunikacji oraz mediacji szkolnej i mediacji rówieśniczej jako metod rozwiązywania konfliktów i zapobiegania agresji i przemocy w relacjach społecznych – zadanie realizowane w ramach Narodowego Programu Zdrowia.

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

- rekomendowanie do programu wychowawczo-profilaktycznego działań mających na celu wprowadzenie projektów pozytywnej komunikacji – porozumienie bez przemocy oraz mediacji odpowiednio w przedszkolu/szkole/placówce służących tworzeniu kultury porozumienia bez przemocy i konstruktywnego rozwiązywania sporów i konfliktów pomiędzy różnymi grupami odbiorców,
- wspieranie dyrektora/dyrektorkę, nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielki, wychowawców we wdrażaniu projektów pozytywnej komunikacji, mediacji odpowiednio w przedszkolu/szkole/placówce oraz uczestniczenie w ich realizacji, ewaluacji i udoskonalaniu projektu,
- inicjowanie i realizacja różnych form zajęć z dziećmi/uczniami/uczennicami na temat pozytywnej komunikacji, rozwiązywania sporów i konfliktów,
- podpowiadanie nauczycielom/nauczycielkom i dyrektorowi/ dyrektorce, jak pozyskiwać aktywność rodziców na rzecz wdrożenia powyższych programów, prowadzenie spotkań informacyjno-edukacyjnych dla tej grupy odbiorców,
- wspieranie uczniów i opiekunów mediacji rówieśniczych oraz działalności klubów mediatorów rówieśniczych, w ramach zadań określonych w rozporządzeniu w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej (porady i konsultacje),
- występowanie do dyrektora/dyrektorki przedszkola/szkoły/placówki o zapewnienie niezbędnych warunków koniecznych do uruchomienia programów i ich stałą realizację oraz ocenę ich efektów,
- udział w ocenie efektywności wdrażanych rozwiązań.

Interwencja w sytuacji kryzysu to wyspecjalizowana forma interdyscyplinarnej pomocy. Kryzys może pojawić się z powodu katastrofy, choroby, ale też może być kryzysem normatywnym, np. wynikającym z procesów dojrzwania, czy też kryzysem sytuacyjnym związanym z wydarzeniami w rodzinie. Do każdego z nich inaczej planujemy interwencję. Przede wszystkim jest to pomoc psychologiczna, ale także poradnictwo socjalne czy prawne³⁰.

Kryzys rozumiemy jako wysokie natężenie emocji, przerażenie, powiązane z bezradnością, kiedy osoba nim dotknięta nie widzi już w sobie zasobów do poradzenia sobie z tą sytuacją, nie potrafi odzyskać kontroli i równowagi³¹. Interwencja psychologa/ psycholożki (przed)szkolnego polega więc na tym, aby pomóc przywrócić dziecku/uczniowi równowagę psychologiczną, kontrolę nad sytuacją, a także pomóc tak zaplanować oddziaływania, aby potrafiło samodzielnie rozwiązać kryzys.

Nauczyciel psycholog/ nauczycielka psycholożka w ramach interwencji:

- przeprowadza szybką diagnozę dotyczącą zagrożenia życia i zdrowia dziecka (lub jego najbliższych, jeśli kryzys dotyczy lęku o utratę życia innej osoby – np. dzwoniemy i pytamy rodzica o stan zdrowia), sprawdzamy, czy istnieje konieczność zabezpieczenia dziecka,
- prowadzona diagnoza odbywa się równolegle do realizowanych działań; w obszarze emocjonalnym, będzie ona bazować na tych samym podstawach co pierwsza pomoc przedpsychologiczna – podtrzymaniu kontaktu, emocji, przekazaniu informacji (rzetelnych!) zmniejszających lęk, budowaniu nadziei na rozwiązanie trudności (znów, realnych i prawdziwych!),

³⁰ <https://www.gov.pl/web/rodzina/interwencja-kryzysowa>

³¹ Strelau, Doliński (2008), Psychologia akademicka. Tom 2. GWP

- sprawdza, czy kryzys jest sytuacyjny i ostry, czy może to efekt dezorganizacji w przebiegu zaburzeń psychicznych lub przewlekłego stresu,
- rozpoznaje i poszukuje źródeł wsparcia społecznego (naturalnego), które mogą pomóc dziecku rozwiązać kryzys.

Podczas realizowania interwencji kryzysowej musimy być aktywni, elastyczni, ale też obecni przy dziecku (czyli nie możemy przerwać interwencji, jeśli dziecko nie jest bezpieczne, aby pójść do domu, na dyżur, na lekcję; dopóki dziecko nie jest stabilne lub zabezpieczone przez rodzica, karetkę pogotowia, Policję). Bazujemy na klaryfikacji, aktywnym słuchaniu, empatyzujemy³²; to techniki komunikacyjne, które pomagają lepiej rozumieć drugą osobę i budować głębsze, bardziej autentyczne porozumienie.

Interwencja zawiera plan działania, strategię, sposób monitorowania postępów w najbliższych godzinach i dniach. Pomoc w kryzysie może sprawić, że nie przejdzie on w stan chroniczny, zespołu stresu pourazowego (PTSD).

Ważne jest podkreślenie, że interwencja w sytuacji kryzysu związanego z katastrofą naturalną ma inny charakter. Tam interwencji strictly psychologicznych będzie najmniej, zaś najważniejsze są oddziaływania psychospołeczne dla całej społeczności lokalnej. Taka interwencja dotyczy całej społeczności, powinna być zarządzana lokalnie, odgórnie, a szkolny specjalista/ specjalistka sam może potrzebować z niej skorzystać, a nie jej udzielać. Jeśli mieszkamy na terenie, który potencjalnie może mierzyć się z kryzysami naturalnymi, dobrze jest budować odporność społeczną, a w te działania szkoła, jako cała wspólnota powinna być zaangażowana³³.

Rekomendacje dla dyrektora przedszkola/szkoły/placówki w działaniach mediacyjnych i interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych

- tworzenie wizji szkoły, która nie tylko kładzie nacisk na działalność edukacyjną, lecz jest miejscem, w którym kompetencje emocjonalne i społeczne są aktywnie rozwijane oraz promowane, jest także centrum współpracy, eksploracji i wymiany doświadczeń oraz włączenia społecznego,
- wdrażanie do praktyki szkolnej narzędzi diagnostycznych umożliwiających pozyskiwanie rzetelnych informacji o potrzebach dzieci/uczniów i zastosowania adekwatnych sposobów działania odpowiadających na te potrzeby,
- tworzenie warunków do wdrażania projektów pozytywnej komunikacji i mediacji oświatowych odpowiednio do przedszkola/szkoły/placówki,
- tworzenie warunków do wdrażania ciekawych i społecznych projektów, będących źródłem kreowania inicjatyw, odpowiedzialności, integracji i empatii w środowisku przedszkola/szkoły/placówki³⁴,

³²Dla osób spoza zawodu nauczyciela psychologa przedstawiamy definicje terminów użytych w tekście: klaryfikacja - to proces doprecyzowywania tego, co zostało powiedziane, aby upewnić się, że rozumiemy to poprawnie. Może to polegać na zadawaniu pytań, które pomagają wyjaśnić niejasności, aby upewnić się, że dobrze zrozumieliśmy naszego rozmówcę; aktywne słuchanie - przejawia się zaangażowaniem w rozmowę. Psycholog koncentruje się na tym, co mówi dziecko/uczeń/uczennica, nie przerywa i daje sygnały, że jest obecny i rozumie. W tym procesie uważnie słyszymy słowa, ale także dostrzegamy emocje, które się z nimi wiążą; empatyzowanie - to zdolność wczuwania się w emocje, uczucia i doświadczenia dziecka/ucznia/uczennicy. Staramy się zrozumieć, jak czuje się rozmówca, i pokazujemy mu, że dostrzegamy i szanujemy jego emocje.

³³ Więcej: Mołęda-Kusidło, Naczyński, Skotnicka (2024), Pomaganie z głową. Broszura informacyjna dla pracowników oświaty o mechanizmach związanych z reakcjami traumatycznymi i skutecznymi sposobach radzenia sobie z nimi.

³⁴ <https://www.ibe.edu.pl/pl/szkola-dostepna-dla-wszystkich-opis-projektu>; <https://ibe.edu.pl/pl/opis-wspieranie-dostepnosci-edukacji-dla-dzieci-i-mlodziezy>; <https://instytutep.pl/wolontariat-rowiesniczy/>.

- wspieranie nauczyciela psychologa/ nauczycielkę psycholożkę i innych pracowników szkoły w inicjowaniu działań w zakresie tworzenia pozytywnego klimatu w przedszkolu/szkole/placówce i budowaniu postaw akceptacji, troski, empatii wobec rówieśników i dorosłych,
- podnoszenie wagi i roli nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki jako osoby zaufania publicznego i praktyczne włączanie się we wspólne budowanie tego wizerunku,
- tworzenie warunków dla doskonalenia zawodowego nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek z zakresu radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, kryzysowymi, pozyskiwanie niezbędnych narzędzi, materiałów pomocniczych do pracy w takich sytuacjach,
- rozwijanie umiejętności wszystkich nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek do pracy z dzieckiem/uczniem/uczennicą w kryzysie u nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, wychowawców i nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielki przedmiotowych, poprzez dostęp do publikacji, organizację prelekcji, organizację warsztatów i szkoleń, przy czym warsztaty praktyczne są najbardziej rekomendowaną formą działania;
- organizowanie wsparcia w zakresie przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu u nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek,
- tworzenie warunków do organizowania szkolnych zespołów reagowania kryzysowego, min. powołanie zespołu kryzysowego, zapewnienie pomieszczenia na spotkania, materiałów i sprzętu do realizacji zadań, kierowanie na specjalistyczne szkolenia, podejmowanie działań w ramach samokształcenia wewnętrznego wszystkich pracowników szkoły/placówki, akceptowanie planów i harmonogramów prac zespołu, uczestniczenie w jego spotkaniach, w tym okresowych podsumowujących, ocena skuteczności podejmowanych działań,
- przygotowanie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek do wspierania dzieci i uczniów zmagających się z kryzysem psychicznym, na różnych poziomach interwencji, w tym stosowania pierwszej pomocy przedpsychologicznej, wykazanie zrozumienia i akceptacji, empatii, wprowadzenia odpowiednich form i metod dostosowań, prowadzenie konsultacji, porad, warsztatów, uwzględnianie wsparcia w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym, itp;
- projektowanie wraz z psychologiem i zespołem nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek diagnozy potrzeb i oddziaływania profilaktycznego w zakresie wzmacniania zdrowia psychicznego na potrzeby programu wychowawczo-profilaktycznego oraz podejmowania efektywnych działań, podlegających ewaluacji i ocenie efektywności np. programy promocji zdrowia lub profilaktyki zdrowia psychicznego, warsztaty i treningi umiejętności psychospołecznych dzieci/uczniów; udział w komplementarnych wydarzeniach wzmacniających efekty kształtowanych kompetencji dzieci/uczniów, np. aktywny udział w Dniu zdrowia psychicznego, Światowym dniu autyzmu, Światowym dniu depresji, interaktywnych spotkaniach z przedstawicielami ochrony zdrowia itp.,
- podejmowanie współpracy z ośrodkami środowiskowej opieki psychologicznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży z I stopnia referencyjnego lub innymi podmiotami właściwymi dla rozwiązania występujących problemów w sytuacji utrzymujących się problemów ze zdrowiem psychicznym dzieci/uczniów/nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek,
- podejmowanie efektywnej współpracy z innymi podmiotami środowiska pozaszkolnego, które oferują dodatkową ofertę wsparcia i pomocy,
- dbanie o to, aby w każdej sytuacji kryzysowej jej uczestnicy otoczeni byli opieką i wsparciem na różnych poziomach interwencji, a dziecko/uczeń/uczennica włączeni w nurt działalności macierzystej szkoły/placówki ze wsparciem nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek i rówieśników.

Zadanie 7: Pomoc rodzicom i nauczycielom/nauczycielkom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych możliwości, predyspozycji i uzdolnień uczniów

W systemie edukacji funkcjonuje wiele form pomocy, które są adresowane do uczniów, bez względu na ich sytuację materialną i miejsce zamieszkania, polegają one m.in. na:

- 1) indywidualizacji procesu kształcenia – podstawa programowa kształcenia ogólnego uwzględnia potrzeby, zainteresowania oraz aspiracje edukacyjne wszystkich uczniów, kładąc nacisk na indywidualizację w procesie kształcenia;
- 2) organizacji indywidualnego programu lub toku nauki, uwzględniając umożliwienie uczniom szczególnie uzdolnionym rozwoju ich uzdolnień oraz ukończenie szkoły w skróconym czasie. Uczeń/uczennica mogą realizować indywidualny program lub tok nauki na każdym etapie edukacyjnym i w każdym typie szkoły;
- 3) wsparciu materialnym, poprzez planowanie środków na wypłatę stypendiów motywacyjnych dla uczniów za uzyskane przez nich wysokie osiągnięcia edukacyjne, w ramach stypendiów ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i stypendiów Prezesa Rady Ministrów;
- 4) realizacji zadań publicznych, w ramach, których są ogłaszane konkursy mające na celu wspierać i rozwijać uzdolnienia dzieci i uczniów³⁵. Jednym z wymogów zawartych w regulaminie ww. konkursu jest przeprowadzenie efektywnej rekrutacji, która zapewni równy dostęp uczniów z całego kraju, w tym z niewielkich miejscowości i wsi.

W oparciu o zdiagnozowane potrzeby uczniów, w tym uczniów uzdolnionych, szkoła może organizować zajęcia pozalekcyjne, którymi mogą być zajęcia rozwijające uzdolnienia. Ponadto można prowadzić indywidualizację pracy z dzieckiem/ucznikiem/uczennicą lub korzystać ze specjalistycznego wsparcia poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

- wspieranie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek w rozpoznawaniu, potrzeb rozwojowych dzieci, uczniów, ich zainteresowań i uzdolnień oraz organizowaniu odpowiednich form pomocy ukierunkowanych na ich zaspokajanie,
- pomoc nauczycielom/nauczycielkom w organizowaniu projektów z zakresu wolontariatu dotyczących pomocy w nauce, tutoringu rówieśniczego, wsparcia rówieśniczego w ochronie zdrowia psychicznego w szkole, placówce (peer support),
- wspieranie wychowawców i nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek przy wdrażaniu projektów edukacyjnych z odpowiednim przydzielaniem zadań i ról do realizacji, aby każdy/a uczeń/uczennica odniósł sukces na miarę swoich możliwości i pokazał swoje mocne strony,
- organizowanie warsztatów dla rodziców z zakresu wzmocnienia mocnych stron dziecka/ucznia/uczennicy i tworzenia warunków dla rozwoju ich zainteresowań i uzdolnień, udzielanie porad i konsultacji dla rodziców i nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek w zakresie motywowania dzieci/uczniów do realizacji swoich pasji i zainteresowań i wsparcia dziecka zdolnego,
- współdziałanie z placówkami oświatowo-wychowawczymi w środowisku lokalnym w sprawach realizacji potrzeb dzieci/uczniów i współpraca w tym zakresie z ich rodzicami,

³⁵ Na realizację „Programu wspierania rozwoju uczniów wybitnie uzdolnionych” Ministerstwo Edukacji Narodowej, rocznie przeznacza kwotę ok. 800 tys. zł. Program powinien rozwijać kompetencje uczniów z zakresu: nauk przyrodniczych, nauk humanistycznych, uzdolnień artystycznych i uwzględniać rozwijanie kompetencji kluczowych.

- podejmowanie działań w ramach projektów dotyczących rozwoju uzdolnień uczniów przygotowanych przez uczelnie, z którymi współpracuje szkoła.

Rekomendacje dla dyrektora przedszkola/szkoły/placówki

- zapraszanie do szkoły przedstawicieli różnych zawodów i organizowanie prezentacji wykonywania zawodu w praktyce,
- umożliwienie warunków do organizacji zajęć dodatkowych przez podmioty zewnętrzne na terenie placówki,
- współpraca z placówkami oświatowo-wychowawczymi: (1) placówki wychowania pozaszkolnego: pałace młodzieży, młodzieżowe domy kultury, międzyszkolne ośrodki sportowe, ogniska pracy pozaszkolnej, ogrody jordanowskie i pozaszkolne placówki specjalistyczne; (2) szkolne schroniska młodzieżowe – całoroczne i sezonowe w celu wzbogacenia oferty szkoły/placówki rozwijającej zainteresowania i uzdolnienia dzieci/uczniów,
- wspieranie inicjatyw nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek do organizowania ciekawych zajęć poza szkołą/klasą z udziałem ciekawych ludzi, świadków historii, przedstawicieli środowisk naukowych i kulturalnych, itp.,
- zapewnienie materiałów i pomocy zapewniających organizację zajęć, spotkań i realizację różnorodnych projektów.

Zadanie 8: Wspieranie nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek, wychowawców grup wychowawczych i innych specjalistów/ specjalistek w realizacji zadań:

- rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia/uczennicy i jego uczestnictwo w życiu przedszkola/szkoły/placówki

Dokonywanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dzieci i młodzieży (WOPFU) objętych kształceniem specjalnym³⁶. Przygotowanie tego dokumentu opiera się o pracę zespołu nauczycieli/nauczycielek/ nauczycielek i specjalistów/ specjalistek, którzy na co dzień pracują z dzieckiem/ucznikiem/uczennicą, a także rodziców ucznia/uczennicy, czy samego ucznia/uczennicy po osiągnięciu pełnoletności.

Głównym celem WOPFU jest kompleksowa analiza umiejętności, wiedzy, możliwości i potrzeb dziecka/ucznia/uczennicy. Stanowi ona bazę do opracowania indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego (IPET).

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

- nauczyciel psycholog/psycholożka aktywnie uczestniczy w pracach zespołów nauczycieli/nauczycielek dotyczących rozpoznawania indywidualnych potrzeb rozwojowych i

³⁶ O której mowa w § 6 ust. 4 i 10 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym.

- edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów w celu określenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów oraz przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia/uczennicy i jego uczestnictwo w życiu przedszkola/szkoły/placówki,
- szczególną uwagę poświęca na kwestie związane ze zdrowiem psychicznym i uwrażliwienie nauczycieli/nauczycielek/nauczycielek na pojawianie się pierwszych sygnałów informujących o pojawieniu się symptomów zaburzeń w funkcjonowaniu psychospołecznym,
 - rola psychologa/ psycholożki ma ogromne znaczenie dla kompleksowego podejścia i pomocy w kwestii wszystkich istotnych spraw dotyczących aktualnego funkcjonowania i rozwoju dziecka/ucznia/uczennicy oraz wprowadzenia adekwatnego do potrzeb wsparcia, przekazywanie członkom zespołu wniosków wynikających z diagnozy dziecka oraz wskazówek do pracy z nim z zachowaniem tajemnicy zawodowej, m.in. rozwoju poznawczego, osobowości, emocjonalno-społecznego, w tym przyczyn niepowodzeń i rekomendowanie zakresu pomocy w ustaleniu działań włączających i wspierających,
 - pomoc nauczycielom/nauczycielkom, we współpracy z innymi specjalistami/ specjalistkami, w zakresie doboru metod i form pracy dydaktycznej i wychowawczej, w tym sprzętu specjalistycznego i metod komunikacji alternatywnej i wspomagającej AAC,
 - współpraca z nauczycielami/nauczycielkami w ustalaniu celów terapeutycznych na potrzeby IPET oraz dalsza pomoc przy jego realizacji i ocenie efektów,
 - wspieranie dziecka/ucznia/uczennicy w procesie rozpoznawania mocnych i słabych stron oraz budowania rezyliencji umożliwiającej adekwatne reagowanie na sytuacje trudne i stres,
 - wspieranie rozwiązań, które umożliwią właściwe zaplanowanie przebiegu procesu dydaktycznego i terapeutycznego wspierającego harmonijne funkcjonowanie ucznia/uczennicy,
 - monitorowanie i prowadzenie ewaluacji procesów i efektów w zaplanowanych działaniach wspierających harmonijne funkcjonowanie dziecka/ucznia/uczennicy,
 - promowanie w środowisku szkoły edukacji włączającej zaspakajającej potrzeby uczestnictwa i pozytywnego nastawienia do realizacji celów rozwojowych i własnej aktywności dziecka/ucznia/uczennicy w budowaniu relacji,
 - kreowanie dobrych praktyk dbałości o indywidualne podejście do dziecka/ucznia/uczennicy i jego podmiotowe, godne traktowanie,
 - współpraca z dyrektorem/dyrektorką przedszkola/szkoły/placówki i nauczycielami/nauczycielkami w obszarze zwiększania dostępności architektonicznej, technicznej i społecznej,
 - współpracy z innymi nauczycielami/nauczycielkami w przeciwdziałaniu wykluczeniu i dyskryminacji oraz wszelkim formom agresji i przemocy, z jakimi mierzą się dzieci/uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, umożliwianie pokonywania im wyzwań i barier, w tym tworzenie pozytywnego klimatu szkoły,
 - prowadzenie okresowej analizy poziomu dobrostanu dzieci/uczniów i planowanie koniecznych działań odpowiadających na ich potrzeby, we współpracy z innymi nauczycielami/nauczycielkami,
 - inicjowanie szkoleń/warsztatów wspierających nauczycieli/nauczycielek/nauczycielki, przeciwdziałających wypaleniu zawodowemu.

Rekomendacje dla dyrektora przedszkola/szkoły/placówki

- zapewnienie nauczycielom/nauczycielkom różnych form doskonalenia zawodowego dotyczących pracy z dzieckiem/uczniem/uczennicą z niepełnosprawnościami,
- podjęcie współpracy ze SCWEW we wspieraniu nauczycieli/nauczycielek/nauczycielek przedszkoli i szkół ogólnodostępnych w planowaniu i realizacji działań na rzecz edukacji włączającej poprzez udział w diagnozowaniu potrzeb dzieci, planowaniu pomocy dla nich, dobieraniu właściwych metod pracy w grupie zróżnicowanej i innych działaniach o charakterze wspierającym,
- podjęcie działań, w tym z jednostkami ochrony zdrowia, w zakresie stworzenia szczegółowych wytycznych w kwestiach podawania dzieciom/uczniom leków w szkole i wykonywania zabiegów medycznych,
- podejmowanie działań na rzecz tworzenia w szkole/placówce „cichych miejsc/przestrzeni” do wyciszeń i relaksu; wyłączenie z przestrzeni szkoły/placówki dzwonków,
- budowanie społeczności szkolnej opartej na dialogu, zaangażowaniu uczniów, nauczycieli/nauczycielek/nauczycielek, rodziców – w kształtowaniu harmonii w środowisku szkoły/placówki uwzględniającej zróżnicowanie potrzeb dzieci/uczniów,
- wdrożenie w szkole systemu/procedur porządkujących sposób postępowania nauczycieli/nauczycielek/nauczycielek i rodziców w sytuacji powrotu dziecka do nauki stacjonarnej/zajęć, po dłuższej nieobecności np. choroba, pobyt w szpitalu, w planowaniu wyrównywania braków/nadrabiania zaległości szkolnych, włączenia społecznego, uczestnictwa, wsparcia rówieśniczego,
- tworzenie warunków organizacyjnych do powstawania rówieśniczych grup wsparcia i tutoringu rówieśniczego,
- wspieranie nauczycieli/nauczycielek/nauczycielek w pracy z uczniami/uczennicami z niepełnosprawnościami, problemami emocjonalnymi, zaburzeniami rozwojowymi lub zaburzeniami psychicznymi w poszukiwaniu adekwatnych form i metod pracy,
- organizowanie pracy w zróżnicowanych zespołach klasowych, w taki sposób, aby wszyscy uczniowie, niezależnie od swoich możliwości, mogli w pełni uczestniczyć w procesie nauczania-uczenia się;

b) udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu/szkole/placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia/uczennicy oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia/uczennicy i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole/placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia/uczennicy i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola/szkoły/placówki oraz w środowisku społecznym³⁷.

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/
nauczycielki psycholożki

- rozwijanie umiejętności wychowawczych rodziców i nauczycieli/nauczycielek/nauczycielek w celu zwiększenia efektywności pomocy udzielanej uczniom,
- uczestniczenie w zajęciach z pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w celu poznania mocnych stron dziecka/ucznia/uczennicy, predyspozycji, uzdolnień i zainteresowań oraz zaplanowanie adekwatnego wsparcia,

³⁷ § 2 ust. 1 rozporządzenia w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

- udzielanie porad i konsultacji dla rodziców i nauczycieli/nauczycielek/nauczycielek dotyczących efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- dostosowanie poziomu komunikacji do potrzeb rozmówców, w tym do wieku i poziomu rozwoju poznawczego dziecka/ucznia/uczennicy,
- prowadzenie szkoleń i warsztatów dotyczących pracy z dzieckiem ujawniającym zachowania trudne, np. w przebiegu ADHD, spektrum autyzmu, zagrożenia niedostosowaniem społecznym,
- dzielenie się wiedzą na temat skuteczności prowadzonych działań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej na posiedzeniach rady pedagogicznej i na spotkaniach z rodzicami (np. w ramach prac zespołów IPET i WOFU oraz konsultacje z rodzicami), ze wskazaniem koniecznych zmian wynikających z badań i obserwacji w środowisku przedszkola/szkoły/placówki,
- udzielanie zgodnie z zapotrzebowaniem, porad i konsultacji dla rodziców i nauczycieli/nauczycielek/nauczycielek.

Rekomendacje dla dyrektora przedszkola/szkoły/placówki

- organizowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej przez dyrektora/ dyrektorkę, z udziałem nauczycieli/nauczycielek, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów/ specjalistek, z uwzględnieniem potrzeb środowiska przedszkola/szkoły/placówki,
- zapraszanie rodziców do współpracy przy organizowaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- podejmowanie współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli/nauczycielek, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami i podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży przy planowaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym uzgadnianiu warunków tej współpracy,
- zapewnienie niezbędnych narzędzi diagnostycznych umożliwiających prawidłowe rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dziecka/ucznia/uczennicy,
- zapewnienie warunków lokalowych gwarantujących zachowanie zasady poufności podczas organizowania badań, konsultacji, porad dla uczniów, nauczycieli/nauczycielek i rodziców,
- organizowanie okresowych szkoleń wewnątrzszkolnych z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej ukierunkowanych na ocenę efektywności tej pomocy, z zapewnieniem niezbędnych materiałów merytorycznych do samokształcenia,
- wspomaganie przedszkola/szkoły/placówki w zakresie realizacji zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej mających na celu poprawę jakości udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- zapewnienie bezpieczeństwa przy przechowywaniu dokumentacji dotyczącej realizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu/szkole/placówce.

Inne zadania i obowiązki nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

Prowadzenie dokumentacji

Nauczyciel psycholog/ psycholożka jest obowiązany do prowadzenia dzienników innych zajęć niż zajęcia wpisywane odpowiednio do dziennika lekcyjnego, dziennika zajęć w świetlicy, jeżeli jest to uzasadnione

koniecznością dokumentowania przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej, w szczególności zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej³⁸. Zakres danych obowiązkowo wpisywanych w dziennikach innych zajęć wskazano w przepisach³⁹.

Pedagog, psycholog/ psycholożka, logopeda/ logopedka, doradca zawodowy/ doradczyni zawodowa, terapeuta pedagogiczny/ terapeutka pedagogiczna lub inny specjalista/ specjalistka zatrudniony w szkole prowadzi dziennik, do którego wpisuje tygodniowy rozkład swoich zajęć, zajęcia i czynności przeprowadzone w poszczególnych dniach, w tym informacje o kontaktach z osobami i instytucjami, z którymi współdziała przy wykonywaniu swoich zadań, oraz imiona i nazwiska dzieci, uczniów, słuchaczy lub wychowanków, objętych różnymi formami pomocy, w szczególności pomocą psychologiczno-pedagogiczną⁴⁰.

W przepisach rozporządzenia w sprawie prowadzenia dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji wskazano również, że szkoła gromadzi, w indywidualnej teczce, dla każdego dziecka, ucznia/uczenicy, uczestnika zajęć rewalidacyjno-wychowawczych, słuchacza lub wychowanka objętego odpowiednio kształceniem specjalnym, zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi lub pomocą psychologiczno-pedagogiczną dokumentację badań i czynności uzupełniających prowadzonych w szczególności przez pedagoga, psychologa/ psycholożki, logopedę/ logopedkę, doradcę zawodowego/ doradczynię zawodową, terapeutę pedagogicznego/ terapeutkę pedagogiczną, lekarza/ lekarzkę oraz innego specjalistę/ specjalistkę, a także indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne oraz indywidualne programy zajęć⁴¹.

Należy podkreślić, że dziennik, w którym nauczyciel specjalista/ specjalistka wpisuje rozkład swoich zajęć i odnotowuje przeprowadzone czynności oraz dziennik, w którym nauczyciel specjalista/ specjalistka wpisuje informacje dotyczące zajęć indywidualnych lub grupowych prowadzonych z uczniami/uczenicami, w tym m.in. program pracy z uczniem/uczenicą lub grupą, ocenę postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy z uczniem/uczenicą to dwa odrębne dzienniki, uwzględniające inny zakres danych. Oba dzienniki powinny być prowadzone przez nauczyciela specjalistę, który realizuje zajęcia z uczniami/uczenicami w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Dokumentacja nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki dzieli się na:

- poufną – notatki psychologa/ psycholożki, protokoły badania, kwestionariusze, wytwory ucznia/uczenicy. Dokumentacja poufna, zawierająca tzw. dane surowe, służy psychologom/ psycholożkom do celów diagnostycznych oraz planowania i prowadzenia oddziaływań wobec ucznia/uczenicy.

Tajemnicą są objęte protokoły testów, notatek i wytworów dziecka (rysunki, opowiadania). Stanowi ona materiał źródłowy, którego interpretacja dokonana przez psychologa/ psycholożkę będzie stanowiła część opracowanej przez niego opinii.

Uczeń/uczenica, czy też jego/jej przedstawiciel ustawowy, ma prawo otrzymać opinię, wnioski z przebiegu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zaświadczenie.

- jawną – zaświadczenia, informacje i opinie psychologiczne, które są udostępniane.

Dokumentacja z przeprowadzanych badań psychologicznych jest objęta tajemnicą zawodową.

³⁸ § 11 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji.

³⁹ § 11 ust. 2-4 ww. rozporządzenia.

⁴⁰ § 18 ww. rozporządzenia.

⁴¹ §19 rozporządzenia w sprawie prowadzenia dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji.

Zgody na udział w zajęciach, zaświadczenia lekarskie mogą się znaleźć w teczce dziecka.

Wyniki diagnozy przedstawiane są z poszanowaniem tajemnicy zawodowej tylko uprawnionym osobom. Wnioski z diagnozy indywidualnej zawsze są przekazywane wyłącznie dziecku i rodzicowi. Od ich zgody zależy udostępnianie ich innym nauczycielom.

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

- prowadzi dziennik, do którego wpisuje tygodniowy rozkład swoich zajęć i czynności przeprowadzone w poszczególnych dniach, w tym informacje o kontaktach z osobami i instytucjami, z którymi współdziała przy wykonywaniu swoich zadań, oraz imiona i nazwiska dzieci/uczniów, objętych różnymi formami pomocy, w szczególności pomocą psychologiczno-pedagogiczną,
- gromadzi pisemne informacje dotyczące wykonywanych działań prowadzonych danego dnia i listy uczniów, wobec których te działania były realizowane,
- przy prowadzeniu zajęć stałych np. rozwijające kompetencje społeczno-emocjonalne dokumentuje je w dzienniku zajęć specjalistycznych
- występuje do dyrektora/dyrektorki o zapewnienie narzędzi do badań psychologicznych,
- zgłaszanie dyrektorowi/dyrektorce przedszkola/szkoły/placówki uwagi dotyczące prawidłowości zabezpieczenia dokumentacji dziecka/ucznia/uczennicy korzystającego z pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Rekomendacje dla dyrektora/dyrektorki przedszkola/szkoły/placówki

- tworzenie warunków, które zapewniają w przedszkolu/szkole/placówce prawidłową realizację zadań związanych z prowadzeniem dokumentacji nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki, tj. szafka zamykana na klucz, z dostępem wyłącznie przez psychologa/ psycholożki szkolnego;
- prowadzenie systematycznego nadzoru nad prawidłowością przechowywania i udostępniania dokumentacji w przedszkolu/szkole/placówce,
- zapewnienie narzędzi do prowadzenia diagnoz psychologicznych.

WAŻNE!

Odpowiedzialność za właściwe prowadzenie i przechowywanie dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz za wydawanie odpowiednio przez przedszkole, szkołę lub placówkę dokumentów, zgodnych z posiadaną dokumentacją, ponosi dyrektor/ dyrektorka przedszkola/szkoły/ placówki⁴².

Tajemnica zawodowa

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

⁴² § 26 ww. rozporządzenia.

- psycholog/ psycholożka ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z klientem, uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu⁴³; przepisu tego nie stosuje się, gdy poważnie jest zagrożone zdrowie, życie klienta lub innych osób,
- obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie,
- tajemnica zawodowa obowiązuje w zakresie wszystkich informacji uzyskanych w ramach wykonywania zawodu,
- psycholog/ psycholożka nie może ujawniać informacji powziętych w ramach wykonywanego zawodu innej osobie, która nie jest bezpośrednim klientem, i nie powinna przekazywać informacji uzyskanych od dziecka rodzicom lub nauczycielom; podobnie uzyskanych od nauczyciela – dyrektorowi/dyrektorce przedszkola/szkoły/placówki,
- psycholog/ psycholożka może odmówić składania zeznań i odpowiadania na pytania w postępowaniach administracyjnych⁴⁴, jeśli odpowiedź miałaby naruszać zakres tajemnicy zawodowej;
- psycholog/ psycholożka odmawia odpowiedzi na wybrane pytania w postępowaniu cywilnym, jeżeli zeznanie miałoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej⁴⁵,
- w postępowaniu karnym osoby obowiązane do zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu mogą odmówić zeznań co do okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek, chyba że sąd lub prokurator zwolni te osoby od obowiązku zachowania tajemnicy⁴⁶,
- zagrożenie utraty życia/zdrowia to ryzyko samobójcze lub bezpośrednie narażenie na utratę zdrowia przez działania osób trzecich np. opiekunów, innych dzieci, innych dorosłych grożących dziecku. W większości są to sytuacje, w których należy zabezpieczyć dziecko/ucznia/uczennicę, m. in. poprzez zawiadomienie rodzica i zgłoszenie przyjazdu karetki/ratownictwa medycznego i Policji w celu zabezpieczenia dziecka w placówce interwencyjnej.

Rekomendacje dla dyrektora/dyrektorki przedszkola/szkoły/placówki

- wymaganie od nauczycieli/nauczycielek psychologów/ nauczycielek psycholożek prowadzenia dokumentacji, określonej w przepisach prawa, niezbędnej dla prawidłowego funkcjonowania przedszkola/ szkoły/placówki oraz zabezpieczenia interesów klientów,
- nadzór nad prawidłową realizacją zadań wykonywanych przez nauczyciela psychologa/ nauczycielkę psycholożkę, z uwzględnieniem poszanowania tajemnicy zawodowej psychologa/psycholożki.

Zajęcia i czynności związane z przygotowaniem się do zajęć, samokształceniem i doskonaleniem zawodowym

Rekomendowane działania dla nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki

- współpraca z pracownikami poradni psychologiczno-pedagogicznej w zakresie wymiany doświadczeń,

⁴³ Art. 14 ust. 1 ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów.

⁴⁴ Art. 83 § 2 Kodeksu postępowania administracyjnego.

⁴⁵ Art. 261 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego.

⁴⁶ Art. 180 § 1 kodeksu postępowania karnego.

- współpraca z innymi podmiotami podczas rozwiązywania problemów wychowawczych i dydaktycznych dzieci/uczniów np. spotkania warsztatowe, debaty, konsultacje, sesje koordynacyjne, z poszanowaniem tajemnicy zawodowej,
- korzystanie z konsultacji ze specjalistami/ specjalistkami z zakresu psychiatrii dzieci i młodzieży, psychiatrii dorosłych, psychoterapii dzieci i młodzieży oraz psychoterapii dorosłych, z poszanowaniem tajemnicy zawodowej,
- zapoznawanie się z materiałami informacyjno- edukacyjnymi dostępnymi na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej⁴⁷, stronach internetowych: Ośrodka Rozwoju Edukacji, Instytutu Badań Edukacyjnych, Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Psychologów, uczelniach współpracujących z MEN w ramach projektów i studiów podyplomowych, organizacji pozarządowych realizujących zadania publiczne w ramach Narodowego Programu Zdrowia i innych podmiotów, których działania statutowe skupiają się na realizacji zadań z zakresu zdrowia publicznego,
- zgłaszanie dyrektorowi/dyrektorce, na dany rok szkolny, zapotrzebowania na szkolenia dedykowane wyłącznie nauczycielom psychologom do złożenia zapotrzebowania w Ośrodku Rozwoju Edukacji, ogólnopolskiej placówce doskonalenia nauczycieli/nauczycielek.

Rekomendacje dla dyrektora/dyrektorki przedszkola/szkoły/placówki:

- monitorowanie oferty szkoleniowej proponowanej w ramach projektów zleczanych, przez Ministerstwo Edukacji Narodowej,
- przygotowanie listy akredytowanych placówek doskonalenia nauczycieli/nauczycielek,
- organizacja rad pedagogicznych - szkoleniowych,
- śledzenie oferty placówek doskonalenia nauczycieli/nauczycielek,
- zachęcanie nauczycieli/nauczycielek do doskonalenia zawodowego i samokształcenia,
- zapewnienie materiałów pomocnych w pracy nauczyciela z dziećmi/uczniami/uczennicami o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych,
- zgłaszanie do Ośrodka Rozwoju Edukacji zapotrzebowania na szkolenia dedykowane wyłącznie nauczycielom psychologom/psycholożkom, na dany rok szkolny,
- organizowanie konferencji i seminariów naukowych.

WAŻNE!

Szkolenia i doskonalenie zawodowe nauczyciela psychologa/ nauczycielki psycholożki powinno być dostosowane do zakresu jego obowiązków, zakresu, metod i form pracy. Dyrektor/ dyrektorka przedszkola/szkoły/placówki powinien umożliwić mu udział w szkoleniach specjalistycznych dedykowanych dla nauczycieli/nauczycielek psychologów/ nauczycielek psycholożek.

⁴⁷ <https://zpe.gov.pl/>
https://www.dostepnaszkola.info/wp-content/uploads/2024/01/Model-Dostepnej-Szkoly_Podrecznik-wdrozeniowy.pdf

Załączniki do materiału:

1. Standardy ochrony małoletnich

15 lutego 2024 r. weszła w życie nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, której przepisami dokonano zmian w ustawie z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, polegających m.in. na nałożeniu obowiązku wprowadzenia standardów ochrony małoletnich we wszystkich placówkach, które pracują z dziećmi i młodzieżą małoletnią, w terminie do 15 sierpnia 2024 r.

O obowiązku wprowadzenia standardów ochrony małoletnich i jego zakresie stanowią przepisy rozdziału 4b ww. ustawy pt. „Standardy ochrony małoletnich”.

Wprowadzenie standardów ochrony małoletnich w systemie oświaty ma na celu zwiększenie bezpieczeństwa przede wszystkim samych dzieci/uczniów w przedszkolu/szkole/placówce, ale także nauczycieli/nauczycielek, w tym specjalistów/ specjalistek, którzy z dziećmi pracują, oraz ich rodziców.

Nauczyciel psycholog/ psycholożka przy tworzeniu standardów ochrony małoletnich jest osobą kluczową. Jego wiedza na temat funkcjonowania środowiska przedszkola/szkoły/placówki, rozpoznanych lub potencjalnych zagrożeń, może mieć wpływ na adekwatne regulacje w standardach ochrony małoletnich, a następnie ich realizację, monitorowanie i ocenę skuteczności.

Ministerstwo Sprawiedliwości upowszechnia wytyczne dla standardów ochrony dzieci na stronie internetowej, w tym:

1. Wytyczne „Jak podejść do wdrażania standardów ochrony dzieci? Praktyczne podpowiedzi”.
2. Wytyczne do standardów ochrony dzieci - wzór standardów ochrony dzieci w przedszkolach.
3. Wytyczne/wzór do standardów ochrony dzieci w szkole.
4. Wytyczne „Jak stworzyć standardy ochrony dzieci. Ochrona dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami”.
5. Wytyczne do standardów ochrony dzieci. Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami. Wersja rozbudowana.
6. Wytyczne do standardów ochrony dzieci dla organizatorów wypoczynku.
7. Wytyczne do standardów ochrony dzieci - ochrona dziecka w Internecie i dodatkowo wersja rozbudowana.
8. Wzór standardów ochrony dzieci dla podmiotów leczniczych do dostosowania w zależności od specyfiki podmiotu.

Ponadto w art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, nałożono na pracodawcę lub innego organizatora oraz na osobę, z którą ma być nawiązany stosunek pracy lub która ma być dopuszczona do takiej działalności, obowiązek uzyskania informacji o niekarności, przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy lub przed dopuszczeniem osoby do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich lub z opieką nad nimi. Sprawdzenie informacji o niekarności ma się odbyć przed nawiązaniem z osobą stosunku pracy.

2. „Szkoła dostępna dla wszystkich” ACCESSIBLE SCHOOL FOR ALL (ASA)

Ministerstwo Edukacji Narodowej we współpracy z Instytutem Badań Edukacyjnych i UNICEF oraz uczelniami i organizacjami pozarządowymi realizuje projekt pn. „Szkoła dostępna dla wszystkich”

ACCESSIBLE SCHOOL FOR ALL (ASA)⁴⁸. Celem głównym projektu jest podniesienie kompetencji nauczycieli/nauczycielek specjalistów/ specjalistek w zakresie udzielania wsparcia dzieciom i uczniom z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb rozwojowych i edukacyjnych,

Projekt obejmuje część szkoleniową i część praktyczną.

Bezpłatne szkolenia są oparte na nowatorskiej koncepcji „uczenia się w działaniu” przeznaczone dla nauczycieli/nauczycielek specjalistów/ specjalistek. Zakres merytoryczny szkoleń dotyczy pracy uwzględniającej zróżnicowanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów i obejmuje programy:

- 1) Wdrożenia do praktyki szkolnej metod diagnostycznych wspierających pomoc psychologiczno-pedagogiczną;
- 2) System wsparcia edukacyjno-specjalistycznego uwzględniający zróżnicowane potrzeby uczniów podczas zajęć lekcyjnych;
- 3) Ochrona zdrowia psychicznego, zapobieganie zaburzeniom psychicznym dzieci i młodzieży oraz oddziaływanie edukacyjno-specjalistyczne skierowane do uczniów;
- 4) Prowadzenie działań integracyjnych uczniów i ich rodzin z doświadczeniem migracji, w tym uchodźców z Ukrainy;
- 5) Budowanie pozytywnego klimatu szkoły/przedszkola.

W części praktycznej projektu nauczyciele specjaliści prowadzą, w ramach swojej codziennej pracy, działania, podczas których wdrażają rozwiązania metodyczne, diagnostyczne, dydaktyczne i terapeutyczne, określone jako „interwencje”.

Nauczyciele specjaliści pełnią w projekcie funkcję tzw. „doradców do spraw dostępności uczenia się”, obejmując wsparciem kompetencyjnym pozostałych nauczycieli/nauczycielek w ramach tzw. modelu peer-mentoringu oraz uczniów, którym udzielają bezpośredniego wsparcia edukacyjno-specjalistycznego.

Nauczyciele specjaliści, uczestniczący w projekcie, przechodzą przez kolejne etapy szkoleń: 1) etap e-learningu na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej; 2) etap warsztatów z ekspertami; 3) etap interwencji.

Uczestnicy za zrealizowanie każdego etapu otrzymują mikropoświadczenie „Odznaka+”, które nosi nazwę „Wspieranie dostępności w edukacji”. Jest to cyfrowy dokument potwierdzający umiejętności w określonym obszarze, osiągnięte w oparciu o ustalone standardy.

Każdy nauczyciel specjalista/ specjalistka, po zrealizowaniu wybranych interwencji w zaprojektowanej do tego celu aplikacji asa.ibe.edu.pl, wypełnia raport, w którym opisuje przebieg realizacji interwencji w środowisku swojej placówki. Strategie realizowane w praktyce są poddawane badaniu, w efekcie którego zostanie wypracowany katalog praktyk o skuteczności zweryfikowanej naukowo w formie publikacji.

W projekcie dodatkowo są realizowane działania wspierające uczniów, rodziców oraz nauczycieli/nauczycielek w postaci bezpłatnych konsultacji ze specjalistami/ specjalistkami z ochrony zdrowia, w tym lekarzami/ lekarkami psychiatrami, psychoterapeutami, a także są opracowywane materiały wspierające m.in. dyrektorów/dyrektorek i nauczycieli/nauczycielek, pracujących z uczniami/uczennicami, dla których język polski jest językiem obcym.

Do współpracy w projekcie zaproszono placówki doskonalenia nauczycieli/nauczycielek. Ich przedstawiciele po odbytych w projekcie szkoleniach, będą pełnić rolę regionalnych koordynatorów sieci z udziałem nauczycieli/nauczycielek specjalistów/ specjalistek. Zadaniem tych placówek będzie inicjowanie wymiany doświadczeń, pośredniczenie w przekazywaniu informacji kluczowych między zespołem projektowym a nauczycielami i wsparcie superwizyjne. Udział placówek w projekcie umożliwi także upowszechnianie standardu roli pedagoga specjalnego jako koordynatora wsparcia edukacyjno-specjalistycznego w szkole/placówce oraz włączenie doświadczeń z projektu do programów szkoleń realizowanych przez placówki w ramach własnej działalności lokalnej.

⁴⁸ <https://ibe.edu.pl/pl/szkola-dostepna-dla-wszystkich-opis-projektu>.

Równolegle w projekcie jest prowadzony jest komponent badawczy i ewaluacyjny, a wyniki otrzymane w rezultacie tych działań mają służyć wytworzeniu praktyk sprawdzonych empirycznie (evidence based), wzmacniając w ten sposób system dostępnej i włączającej edukacji dla wszystkich.

3. Oferta szkoleń i materiały i informacyjno-edukacyjnymi proponowane przez wykonawców projektów zleczanych do realizacji przez Ministerstwo Edukacji Narodowej

- 1) projekt pn. „Wspieranie dostępności edukacji dla dzieci i młodzieży”, realizowany przez Instytut Badań Edukacyjnych;
- 2) projekt pn. „Przygotowanie systemu informatycznego wspierającego poradnictwo psychologiczno-pedagogiczne”, realizowany przez Centrum Informatyczne Edukacji;
- 3) program: „Działaj, Rozmawiaj!” „Wolontariat na rzecz wsparcia rówieśniczego w ochronie zdrowia psychicznego uczniów”, realizowany przez Fundację Instytut Edukacji Pozytywnej,
- 4) zadanie zlecone pn. „Poprawa skuteczności procesów kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży (w tym z niepełnosprawnością) w celu przygotowania do aktywnego uczestnictwa w rynku pracy we współpracy z podmiotami”. Realizator Instytut Badań Edukacyjnych;
- 5) projekt „Opracowanie modelu funkcjonowania Specjalistycznych Centrów Wspierających Edukację Włączającą (SCWEW)”, realizowany przez ORE;
- 6) projekt FERS „Przygotowanie kompleksowego wsparcia poradni psychologiczno-pedagogicznych”, realizowany przez Szkołę Główną Handlową;
- 7) projekt „Wspieranie dostępności edukacji dla wszystkich osób uczących się”;
- 8) projekt innowacyjno-wdrożeniowy w zakresie oceny funkcjonalnej polegający na badaniu i opracowaniu modelowych rozwiązań na rzecz świadczonego lokalnie międzysektorowego wsparcia dla dzieci, uczniów i rodzin na podstawie metodyki oceny funkcjonalnej z wykorzystaniem Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania Niepełnosprawności i Zdrowia – ICF, realizowany przez Uniwersytet Śląski.

4. Program: "Działaj, Rozmawiaj!" „Wolontariat na rzecz wsparcia rówieśniczego w ochronie zdrowia psychicznego uczniów”

W ramach kierunku polityki oświatowej państwa na rok szkolny 2025/26 wskazano na ważny aspekt osobowości i kompetencji uczniów/wychowanków dotyczący rozwijania empatii i wrażliwości na potrzeby innych.

Empatia to zdolność do rozumienia i wczuwania się w uczucia innych osób. Jest istotnym elementem radzenia sobie z emocjami - zarówno własnymi, jak i innych osób - co jest kluczowe dla budowania silnych i satysfakcjonujących relacji interpersonalnych. Brak empatii lub jej niewystarczający poziom może prowadzić do wielu trudności³¹.

Empatia, obok asertywności jest jedną z dwóch podstawowych umiejętności wchodzących w skład inteligencji emocjonalnej.

Minister Edukacji i Nauki zlecił Fundacji Instytut Edukacji Pozytywnej (FIEP) realizację zadania publicznego pn. "Działaj, Rozmawiaj!" „Wolontariat na rzecz wsparcia rówieśniczego w ochronie zdrowia psychicznego uczniów”³². Realizacja programu "Działaj/ Rozmawiaj!" rozpoczęła się 2 października 2023 r. i potrwa do końca roku 2025 r.

Jest to pilotażowy program budowania wsparcia społecznego na rzecz młodzieży w kryzysach psychicznych, który obejmie 55 publicznych szkół ponadpodstawowych z terenu całego kraju. W każdej z nich zostanie stworzona podstawowa sieć wsparcia rówieśniczego, zapewnianego w sytuacji kryzysu psychicznego i pierwszych symptomów problemów zdrowia psychicznego.

W pilotażu odbywają się szkolenia dla liderów wsparcia rówieśniczego, koordynatorów tj. nauczycieli/nauczycielek opiekunów liderów wsparcia rówieśniczego, rad pedagogicznych oraz rodziców.

Uczniowie/wychowankowie, którzy włączyli się w działania, będą mogli rozwijać swoje umiejętności psychospołeczne w zakresie komunikowania się z innymi (rówieśnikami i dorosłymi), empatyczne i pomagania w bezpiecznych, jasno określonych granicach. W programie dla uczniów została zapewniona superwizja, z której także będą korzystali nauczyciele-koordynatorzy sieci wsparcia. Wszystkie działania w programie są poddawane ciągłej ewaluacji, co pozwala na dostosowywanie form wsparcia odpowiednio do potrzeb danej szkoły i osób w nie zaangażowanych. Udział szkoły w projekcie jest poprzedzony kompleksową, indywidualną diagnozą.

Projekt w szkołach realizowany będzie na wielu płaszczyznach:

- w szkole są wdrażane odpowiednie procedury dotyczące bezpieczeństwa i zdrowia uczniów,
- szkoła jest wspierana w identyfikacji podmiotów/osób, które w lokalnej społeczności udzielają wsparcia i które – wspólnie ze szkołą – mogą udzielić realnej, szybkiej pomocy na zidentyfikowane potrzeby uczniów,
- uczniowie w szkole zwiększają swoją wiedzę na temat zdrowia psychicznego i ćwiczą kompetencje społeczno-emocjonalne,
- nauczyciele rozumieją założenia programu i wspierają cały system ochrony dziecka i rodziny.
- rodzice są przygotowani do wspierania swoich dzieci oraz otrzymują wsparcie od specjalistów/specjalistek ze szkoły i spoza niej,
- uczniowie są otaczani profesjonalnym wsparciem psychologiczno-pedagogicznym.

W programie są wdrożone zasady i działania zapewniające bezpieczeństwo fizyczne i psychiczne liderom wsparcia rówieśniczego oraz odbiorcom ich działań:

- liderzy wsparcia rówieśniczego prowadzą działania zawsze pod opieką koordynatorów - nauczycieli/nauczycielek opiekunów liderów wsparcia rówieśniczego przygotowanych do realizacji tego zadania,
- zakres wsparcia realizowany przez liderów ma jasno zdefiniowane granice, tak aby uczniowie nie wyręcali osób dorosłych w udzielaniu pomocy,
- zapewniona jest superwizja dla koordynatorów - nauczycieli/nauczycielek opiekunów liderów wsparcia rówieśniczego oraz liderów wsparcia rówieśniczego,
- program jest realizowany we współpracy ze specjalistami/ specjalistkami w szkole i w podmiotach współpracujących ze szkołą w środowisku lokalnym, przy wsparciu rady pedagogicznej i rodziców liderów wsparcia rówieśniczego.

Zadanie publiczne zakłada opracowanie koncepcji badań ewaluacyjnych i przedstawienie zakresu raportowania oraz zasad współpracy i utrzymania trwałości Programu w szkole i w środowisku lokalnym.

W ramach programy powstały liczne produkty przekazywane do szkół uczestniczących w programie.

Strona programu i materiały do pobrania: <https://instytutep.pl/wolontariat-rowiesniczy/>.

5. Wizytatorzy do spraw edukacji włączającej w kuratoriach oświaty

W 2017 roku w każdym kuratorium oświaty zostali powołani wizytatorzy do spraw edukacji włączającej (wcześniej ds. specjalnych potrzeb edukacyjnych). Lista wizytatorów dostępna jest na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji, pod linkiem: <https://ore.edu.pl/2024/10/wizytatorzy-ds-edukacji-wlaczajacej-2/>.

W przypadku wystąpienia trudności w realizacji edukacji włączającej, wizytatorzy są często pierwszym punktem kontaktu dla dyrektorów/dyrektorek, nauczycieli/nauczycielek i specjalistów/ specjalistek pomagając im rozwiązywać napotkane problemy.

Spotkania z wizytatorami odbywają się cyklicznie, mają na celu prezentację działań i dobrych praktyk w poszczególnych województwach w zakresie edukacji włączającej, wymianę doświadczeń; stwarzają przestrzeń na zadawanie pytań i wyjaśnianie wątpliwości. Przedstawiciele MEN na spotkaniach prezentują aktualne i planowane działania w zakresie edukacji włączającej, w tym projektowane zmiany prawa oświatowego.